

ספר

הואיל משה

כולל הערות ופשטים על חמשה
חומשי תורה

מאת

משה יצחק בכ"ר שמואל אשכנזי ס"ט

איש טריאסטי

ובתורת הקדמה ומבוא

מפתח על אמתת ספרי תנ"ך

מאת כמורה"ר מרדכי מורטארה יצ"ו מ"ץ בעיר מנטובה יע"א

הועתק מלשון איטלקי ללשון הקדש

ע"י כותב ההערות והפשטים

ליוודנו

בבית דפוס החכם כמורה"ר ישראל קושטא הי"ו

שנה שלום על ישראל לפ"ק

1881

מלל-אימל ב"ד חיים יענקל

קורא נעים! הנא לך אנרת כתבתי למאור דורנו **שך"ל**
בהקריבי אליו ראשית הערותי אלה למען יביאן תחת כור
בחינתו, והיתה לי זאת להתנצלות כי הואילתי לבוא בין נבוני דעת
מכארי חורת אלחינו:

לכבוד מעלת החכם נודע בשערים שמו מוכתר בכתר תורה
ובמדות היושר מהר"ר **שך"ל** מורה בבית תלמוד הרבנים בעיר
פאדובה יע"א:

לך מאור ישראל אקריב ראשית דרכי, הערות אלה אשר אני
מצינ לפניך: אל תאשימני נא לאמר מי הוא זה יתחרה את
המפרשים המפורסמים אנשי השם ויכניס ראשו בין הרים גדולים
כפרש מקראי קודש בפשטים חדשים לא שערום אבותינו? האם
נעלם ממנו סאמרם ז"ל, לגרים איניש והרר ליסכר? ובאמת תצדק
ברברך אם היתה כונתי לכחוב ביאור יעוויך למשתדל שך; אך
אציעה לפניך מנמתי בהערותי אלה ואתה חשפוש:

מיום צאתנו מבית הספר אנחנו שלשה רעים מעלת החבר
יוסף צמח קאמיריני, ומעלת החבר **יצחק לינגי נ"ע**
ואני נאספנו

בשבתות ובמועדים להנות בתורה, ואהרי כן נוסף צינו גם מעלת החבר
שבתאי רפאל מילי והכחור המשכיר **ידיד משה**
בוכבינדער, אך

חברתנו לא נוסדה על אדני אמת כי אם בכוא

אלינו תלמידך מעלת המורה הרב **משה עדנרייך** מורה
צדק כעת הזאת בק"ק **מודינא** והוא

הירה לנו לראש כי מכתבך אתו ורוחך נחה עליו,

ובו דאיתי כמה צודק סאמרם ז"ל על פסוק והיו עיניך רואות את

מוריך. כי גם אני שקדתי על מכתבך והיו לחכי כרבש למתוק.

ובכל זאת רהוק אני בהם מבקיאות הרב הנ"ל רוחק רב. ובהיותו

BS
1142
T32
VOL. 1

אונגוויזשקיר יוגודיון בנגב
ת"ס ד"ה

260706

אספנו

אספנו

יחד חברים מקשיבים ותנ"ך פתוחים לפנינו זה שואל וזה משיב וזה סותר וזה מוסיף, הבאנו בכור החקירה כמה וכמה מכללי דקדוקי ד"הק ופשטי המקראות, ועל זה הרצנו משפט כנראה לעינינו. וזה הנחנו בצריך עיון, וכמה פעמים התאונו תאוה ואמרנו מי יתן והיה שד"ל אצלנו והחיר ספקנו! ומי יודע דעתו על זה:

עוד זה לי עשי שנים שאני מלמד בתלמוד תורר שלנו והיו לי הרבה תלמידים הנונים בני י"ג שנה ויותר שואלים בענין ומשיבים כהלכה, החפצים לדרח עד עומק משמעות הכתובים המחכמים את רבם בחפשם גם הם חפש מחפש כפי כחם לדרוש"אחר האמת ופעמים הרבה נלאתי לשצוא בכיאורים תשובה מספקת לשאלויהם והואלתי לחדש פשט מדעתי וכתבתי על לוח מקרא גדולה שרי: עתה אספתי כל הרעות הספורות שרשמתי אחת הנה ואחת הנה והבאתי אותן לפניך למען תחקרן בחכמתך, ואם באחת או שתים מהן קלענו אל האמת הנר נא לנו אם ישאר לך פנאי מיניעך ותלמודך והיה זה שכרנו, ובכן נתפאר כי לא ינענו לדיק ולא ילדנו לבהלה:

והאל הטוב יאריך ימך בנעימים, וקסתך קסת סופר תחליף בידך עד זקנה עד שיכה למען תפיץ מכתביך הרכים והיקרים ותטוף מלחך על ישראל לאורך ימים כתאות תלמיד תלמידך שחז"ל אשר אהבת:

טריאסטי י"ז לחדש אלול שנת התר"ד לכ"ע

הצעיר משה יצחק ככ"ר שמואל אשכנזי ס"ט

והאיש שד"ל ענו מאד ענני מאד ענני כי כוונתי רצויה, אך הזחירני פן אמהר להוציא לאור ביאורי טרם אשקלהו פעמים שלש במאזני בינה והשכל: ובאמת לא היחה מעודם כונתי להדפיסו סיד, ולא נמנעתי יום יום מהוסיף עליו פרי לסודי ביאורים חדשים או תשיבות נצחות השיבותי לשואלי דבר, ומנרוע ממנו דברים טפלים שמצאתי בו; והארר הטוב יסלח אם ל"ה דקדקתי כראוי ובאיוזה מקום נליתי בתורה פנים שלא כהלכה, כי גדוי וידוע לפני כותן לבות וכליות כי לא להתפאר ולהתכבד כתבתי, רק מאהבתי חידתו אהבת האמת והצדק:

כאלה כתבתי זה כ"ד שנה ומן היום ההוא הלכתי וספחתי הערות כיד ה' הטובה עלי ועל תלמידי וחברי המחדדים שכלי, וכשמם ובשמי כתבתי דברים, ומקוה אני שלא ימאסו בעיני אוהבי האמת: רק קורא נעים השכ אל לבך שאין זה פירוש שלם מאתי כמלאכתי על נ"ד ותהלים ואיוב, אך הערות מפורדות נכתבו כמשך ל"ד זנה, וכוראי רוח אחרת מתנוססת בין פירושי ימי בחורתי, ופירושי ימי כחי, וימי חורף וימי, רק תהלה לאל התנודות נמורה אין בהם ויכלו להחשב כנוף אחר: גם אל תאשימוני כננב אם חמצא בהם פירוש ישן שכבר קדמוני בו שלמים וכן רבים וגם שד"ל עצמו, כי באמת כשכאתי לדבר עליו יצא משכלי או משכל תלמידי; וה' יצילני משניאות ויוכני להנות עיד בתורתו ולמדה וללמדה לאורך ימים עד זקנה ושיבה ולהדש בה חידושים נאותים לכבוד דתנו ולשוננו ולתועלת שוקדי חכמה בדירות הבאים אכ"ר:

טריאסטי ר"ח אדר ראשון שנת וברכתני על צאצאך:

לכמהר"ר

משה יצחק אשכנזי

מאת

שמואל חיים זלמן

בבואו עדי עד

בחדש אדר ראשון לשנת

ונדרי אשלם

א

אשירה לידי

תלמידי ורבידי

וכנור תהלה תתפש עליו ידי

מיום בואך

בילדותך

אל הדר תורתך

לי התנכרת, (יתנכרנער, משלי כ"א, שענינו יכר)

ורב גברת

בשוקדי ביהי

על פרקי אב

תורה אהב

גדלת וגדלת

מעץ הדעת

לא הקבעת

לבד צופיו אכלת

עד שש לבי כי מקומי מלאת

ועל פסא ההוראה נשאת

אחות בתורה, ולא תשענה

עיניך מחכמות כי טוב סחרן
את נפלאות תמים דעים תגלינה
אור לנו בעוד אל אלוף ערן
אם לחכמה אחותי את אמרת
עדות יה על כלנה האמרת

ב

מי ימלל גבורות חכמים

ורכ פלאי כל-חקירותיהם?

בכל-פנה אלמו אלמים

מכל-חוקרי דעת לפנייהם

בכלי מקריב בכלי מגדיל חרשו

עמקי תבל רום שחקים נדרשו

למו נגרו יסודי היסודות

בערמתם הפרידו גלפדים

ויצמדו יחדו הנפרדות

שקלו אור, חם, רוח ואדים

ומהדי עוד? גם גלגלי שמים

יפלסון אלה אנשי בנים

ובלים מכלים שונים יצרו

לעור ולהועיל בכלי חרשת

הכלי מים בבית כלא אסרו

ויהיו לרודים ברזל ונחשת

פלי אברה עף איש ער כנפו רוח

עובר ארחות ימים בסיר נפוח

ויחרמו לשון ים מצרים

ומדבר נעבר בציי אדיר

מקצה שמים עד קצה שמים

נדברו רחוקים כמו קורציר

אין אמר ודברים לאזניהם,
 ובקצה תבל גזו מליהם.
 מי ימלל פעל אנשי בינות
 בעץ חכמה וכל דליותיה?
 מי ימלל ברכות כל דשונות
 על תושיה ודעת ובעליה.
 צפירת תפארה, אויה! איככה
 לעטרת גאות חיש נהפכה.
 כי משום כף רגלמו על ראש גבע
 דמו על ראש הררי-עד להיות.
 דמו הבין פלית-עלומות טבע
 וראשית עליונות ותחתיות,
 שרשרות נבראים ומולדתם
 כלם למיניהם ובמתכנתם.
 האחד בא לגור על גוש עפר
 ישפט שפוט על העולם כלו?
 אדמת ביתו עד עמקה לא חפר
 הידע יצר משכנות לא לו?
 עינם אפס קצהו לא תראה,
 הלא על הכל ישגו ברואה?
 צדקות אל, חסדיו, לאלפים
 וטחו עיניהם מראותם,
 חלי מכה ומות הם צופים;
 ומבלי השג את תכליתם,
 פערו פימו ויגזרו אמר:
 אין אלהים, הכל כח וחמר.
 ואל נא תשארום: כח מה-הוא?
 באפל יתהלכו, לא ידעו;
 בחמר כח בחירה ראו.

ולבאר פלא זה לריק ייגעו;
 יסלפון משפט ההגיון,
 לב להם לכחש שם אל עליון.
 גופת אדם לקחו,
 על לוח שיש מתחו,
 לנתחיה נתחו;
 ובעין בשר
 בתוך בשר
 את לא-בשר בקשו;
 העמיקו חפשו,
 שגו וגם שלשו.....
 ולא מצאו - ויגזרו אמר:
 אין רוח ונשמה, כי הכל חמר
 להם תולי ארץ על בלימה
 להם תולי אנוש על בלימי,
 אין מותר האדם מבהמה,
 אין חטא כי לא נדרש בשלמי
 אין טוב אין רע, אין לבחר אין לברח;
 הכל תלוי בנידים ובמוח.
 אשר נברא בצלם אלהים,
 חי מדבר, מושל בחכמתו,
 הורידו מכסאו החמריים,
 ולו הלעיגו על מעלתו,
 ולפי מפארים חמר וכת
 יתרון מולך על כל-היה..... במוח.
 לו ביניהם נבונים יתוכחו
 להוציא אור מחשך, החשיתיו
 אך על גפי מרומי עיר יצרחו
 באזני חסר-לב נער ופתי.

אכלי קלפה, והרמון
יורקון, כי בן דרך ההמון.

ג

ועתה מורי חמר אל תפרעו
 ואת רנת למודיכם שמעו:
 » יהי שם חכמינו מברך
 » כי נתקו כל־מוסרות מוסר;
 » הדור גדל, ולא בימים רך,
 » וכמו הופיע אור הענן סר;
 » וחקים ישנים מרחוק באו
 » במצולות העבר לעד יחבאו.
 » אין עוד מכשול לתאוה,
 » אין עוד יראה ואין תקוה;
 » אין עוד אהבה, אין עוד אהוה,
 » אין מצוה ואין מצוה;
 » ספו לוחות והחרות,
 » ואין חרות כי אם חרות.
 » השכל וטבע יחד יתלכדו
 » לאמר חסד ואמת חלום אחר־הוא,
 » בשרירות לב גלך ובהם הדם
 » נרוה דדים, כי זה כל־האדם.
 » ועתה מורי חמר אל תפרעו
 » ואת רנת המוניעם שמעו:
 » גם לנו זרח שמש האביב!
 » לא עוד פחד מעל,
 » לא מגור מסביב,
 » איש איש כפי כחו פעל יפעל.

» איש איש הטוב בעיניו יעשה
 » באבי אבותינו - קמפנסא
 » כלנו בני קוף אחד אנחנו,
 » רבת עבדנו ורבת נאנחנו;
 » לא עוד נכף על רנבי אדמה
 » ולא עוד נרוה את תלמיה
 » ברכ ועת אפינו,
 » לא לנו ובנינו;
 » תשאה שממה
 » מהרבות פרותיה
 » לענג סרוחים על ערשותם
 » לא האריכו למעניתם.
 » יש אין בעל לבנין,
 » יש אין דין ואין דין.
 » כי אין אלהים שופטים בארץ -
 » למה אנחנו עוד מחשים?
 » הבה נחלצה חשים
 » ופרץ נפרצה פרץ על פרץ.
 » היום יחדש חק:
 » יין זנות ושחוק;
 » בטרים יבא שמש העלמות
 » אכול ושתו כי מחר נמות.
 » וככה יעשה המון פריץ
 » אני שמרתי את ארחות פאדים.
 » ועל רב שערוריה,
 » אנא מנוס ואן תוחלת?
 » הזאת חכמה וזה פריה?
 » טובה ממנה האולה!

בְּרֵאשִׁית דַּעַת שֵׁם מֶלֶךְ וּפְעֵל

עֲרֵכַת שְׁלַחַן לְמוֹ.
 פְּתוֹת פְּתִים לְמַעַן בְּלִי פֶעַל
 יַעֲבְדוּ טֶרְפָּמוֹ.
 וּבְרֵאשִׁית דַּעַתְךָ אֶרֶץ זִבְתָּ
 חֲלֵב פִּקּוּדֵי אֵל
 לַחֲנוּךְ עוֹלָמְנוֹ בְּנִתִיבַת
 מִשָּׁה וְיִשְׂרָאֵל.
 וְשֵׁם רִגְלֶךָ מְנוּחַ לֹא מִצָּאָה
 וְתִלְךָ לָהּ מִעֲבֹר
 הַיְאֹרִים, וְעַד הַנְּהַר בָּאָה
 וְתִצְלַח בְּלִי שֶׁכֶר.

הוֹאִיל מִשָּׁה בְּאֵר תּוֹלְדוֹת עַם

נְבִיאֵינוֹ סִפְרוּ;
 אִמְרָתָם צְרוּפָה כִּי לָךְ תִּנְעַם,
 דְּבָרֶיךָ יֵאָרוּ
 הוֹאִיל מִשָּׁה בְּאֵר אֶת הַתּוֹרָה
 וְלִהוֹאִיל גַּם הֵיטִבַּת,
 לְהֵאִיר אֶל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה
 גַּר שְׂדֵ"ל לֹא עֹבֵת.
 כִּי מִנְּפֹת פָּנָיו אֵל הָאֱמֶת;
 כְּלִימֵיו מִתְּנַבְּרַת
 גִּפְשׁוֹ לִזְעַק: אֵלֶינָא תְּהִי כְּפִמַּת;
 הִיא לְעֹבְרִים תִּפְאָרֶת.
 וְעוֹד הַגְּבַהֶת עוֹף וְתִדְרָא עַל
 לְתַהֲלֵי כְּדִישֵׁי;
 וְלִמְשָׁלֵי נִין בְּכָל־חֲכֵמָה פֶּעַל
 קַמַּת וְתוֹבֵל שֵׁי.

ד'

אֵךְ אָנָּה תִּשְׁאוּנִי

שְׁעָפִי נִעְבְּרִים,
 עַד אָנָּה תוֹגִיוֹנִי
 בְּמִי הַמְּרוֹרִים?
 הִנֵּה בָרַךְ לְקַחְתִּי
 מִשָּׁה וְעֵינָיו;
 אִם מִרְגֹז לֹא נָחֵתִי
 הֵיטֵב בְּעֵינָיו?
 בַּת הַזֹּמֶר! רַב לָךְ שִׁבְתָּ
 בְּעַפְרֵי, קוּמִי וּרְנִי!
 יתֵם בְּכִי יַחֲלַף עֵנִי
 לְבִשֵׁי עֵז שִׁמְחָה וְגִיל
 בַּת הַזֹּמֶר! עוֹרִי יַעֲרִי!
 אֶת פְּנֶיךָ לִי הֵאִירִי!
 וּבְגָדֵי אֲבֵל הִסִּירִי,
 לְבִשֵׁי מָשִׂי וּפְתִיגִיל.

ה'

אֶהְלֶלְךָ מִשָּׁה כִּי הִחֲלֶתְ

עֲשֵׂה בְּעֵנוֹה צְדָקָה
 כִּי לָבָד לִילְדִים הִסְפַּת
 לְפָנוֹת מְכַלְחָדֶק
 הַדְּרֶךְ לְקַרְיָאָה נְאֻמָּנָה,
 כִּי הִיא וְאַכְנִיָּה
 בְּלִשׁוֹן עֹבְרִים הִיָּת לְרֵאשׁ פְּנָה;
 וְנַר לְכַדְבּוֹנִיָּה.

לב נכון נהלה להבינם
 ולהעמיק בדעתם,
 עד כי לבחורים תכוננם
 ולא־אִישִׁים שִׁנְנָתָם.
 הִנְהַתָּ אִמְרֵי פִימוֹ וְהַגִּיוֹן
 לְבַבְכֶם הַטְּהוֹר;
 וְרָאוּ כָל־בָּשָׂר כִּי מִצִּיּוֹן
 תֵּצֵא תוֹרָה וְאוֹר.
אֵל אִישׁ מֵאֶרֶץ עוֹץ נִם נִעְלִית
 עַד מִשַׁל הַנְּעִלִים;
 מִי יֵלְדוּ, אֵף כִּי הִרְבָּה נִלְאִית.
 הוּא פְּלִאֵי לְעוֹלָם.
אֲחֵר שְׂדֵ"ל הִרְחַבְתָּ אוֹצְרֶךָ
 נִרְרַפִּים לְהַכְדִּיל;
 לְשׁוֹם בִּינִיָּהֶם רוּחַ, בִּינְתָךְ
 הָעֵרִימָה עַד הַגְּדִיל.
 נִבּוֹן מֵה־הוּא אִם אֵין מוֹסֵר אֶתוֹ?
וּמוֹסֵר מַלְכִים
 הַחֲכַמַת לְצַבְר־לָנוּ, כִּי בָלְתוּ
 פָלְנוּ נְבוּכִים;
 קָטָן וְגָדוֹל כְּל־הָעִיר נְכוּכָה
 בָּיִם בַּסְּעָרָה;
 וְאֵהֶבֶת לְרַעַף כְּמוֹךְ
 כָּל־כְּלֵי כְּלֵי־הַתּוֹרָה.

ך
בְּעַד לְשׁוֹן וּסְפָר הָעֵבְרִים
 הִרְבִּיתָ לַעֲשׂוֹת, מִשָּׁה, עַד הִנֵּה;

לַפְּקוּחַ עֵינַי מִכִּי בַסְּנוּרִים
 אֲחֲלֵי תוֹסֵף כְּהִנֵּה וְכִהֵנָּה
 לְהִיּוֹת בְּעוֹזְרֵי מְצוּקֵי אֶרֶץ
 גְּבוּרֵי לַח עוֹמְדִים בַּפְּרֶץ!
 זֹאת תִּקְוֹתִי
 וְתִאֲוֹתִי;
 וּבִמְנַחְתִּי
 אֵת בְּרַכְתִּי
 לְךָ אֲשַׁלַּח.
וְאֵל מִשָּׁה אָמַר: « עֲשֵׂה הַצְּלָח! »
 רֵאֵה, בְּנֵי, בְּלִי יִתְדֵי הָאֵהָל
 וְאַתָּה הֲלֹא תוֹאֵל
 לְסַעַד פְּעַל זִקְן
 רוּחוֹ פּוֹרֵשׁ כְּנֶף לְנִטְשׁ הַקֵּן?
 כִּי כַמַּעֲט יִכְלוּ מַיִם מִן הַחֲכַמַת
 וְאוֹלֵי שִׁיר זֶה לִי שִׁיר הַתְּנַשְׁמַת.
 דוּדֵי יִסְלַח אִם בְּדַבְּרֵי נַעֲבֹרְתִי
 וְקוֹל בְּכִים עִם קוֹל רֵן הַתְּעַרְב;
 מִי יִתֵּן וּלְחַבּוֹ עוֹד יַעֲרַב
 שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לְשִׁלּוּמוֹ שְׂרַתִּי!

כמחשבת מתכוללת לעין שכל ישימו כיסוד ותנאי לחכמת מחקרים, אמונתם שכל סתור
 מעטם נסים רק כוב וזקר סוף; ועל פיהם כדברים האלה «**ספרי הנדך לא**
 «**יתכנו עם דרכנו בכחינת העולם ולא עם ששכיות לבנו על האחים**»;
 והתננות זו כמחבת מום ספרי תנך מיחסים כל דבר לפעל האל עלמו על תכל
 ומלואם בעוד שחס למדו ונסו כי כל דבר בארץ מחובר לדבר אחר ע"י שלשלת
 עלות ועלולים כמנטי הספסק; ודעם זו כלחת ככנסת כ"כ בעות אנשי דורנו
 כאופן שאם יבוא אדם ויקיים ששנחת האל נראית בדבר פרטי כדורד יתב ככסיל
 או כחקף; זה מקום מסע סמכתים ככואם לדבר על ספרי קדשנו, ואנחנו לא נבדר
 דרכי מחקר כל אחר מסם, אלא די לנו כי סודענו מקום מסעם:

ב

עתה לפי סכראם מס סוף מקור כמות אלם סחולקות? סנו לפניך קורא נעים!
 קורות כל עם קדמון שכאו כקבלה מדור אל דור יספרו מעשים כסיים, ונפלאות סן
 ראזית כל דת: מעתה א"ל לסאמין ככל סנסיס שקורות דת כל עם ועם חנוכס לנו,
 וגם אס נרלס לסאמין כסס לא נוכל לקיים כל מס שסאמוכות סמהנדות מלמדות
 ומלות לסאמין בו, א"כ כל מס יסופר לנו כדבר כסוי סוף שקר! ועוד סואילו לדבר:
 «**סעולס משועבר לחקים קבועים, ולא נוכל לסניח יסיו כפסקים ולא מתחלפים**
 «**אפילו לשעם, א"כ סנסיס סמניחיס סתחלפות חקים אלס או ספסקס גס דרך סעברס**
 «**סס נבר סזכל סיסר, סס כלתי אפזרים**»; ורחשי לכא אלס, יסיו עלולים זס לום, או
 סאחר כלתי כחלס כחכירו, לדעאיפט (סמאמין כל א' כלתי אמונת כתורס מן סזמים)
 או למחקרב לדעאיסמוס סס להחזכ לו כלי ספק כמוטעים לפי שכל סמניח סוית
 אל לא יוכל לחת חקר ליכלתו ולרלוכו; וגם כי כסדר הטכע סכללי ככיר סתחללות
 חמידי כין עלס ועלול וכראס איזח חק כלתי ראוי לסתחלף סמכראזית שעבר
 חאל כל סעולס אליו, וכדרך כלל ע"י חקים כאלח יסנות עליו, מ"מ לא נוכל כזיקול
 סדעת לסמטיך מוח סחאל לא יוכל כחפלו לפעול כפסי מחקים אלס על סכריאס כולח
 או על חלק ממנס כלי אמלעי, כקילור דברים, סחאל לא יוכל לפעול כדרך כס, ולא
 חסן לעשות כס מעולס (וגם אני לא סמעתי ער סיוס: שזס דעאיפט קרב אל חקירה
 כזאת מימיו), לפי שזימת חקר לרלון סאל חיל דבר כלתי ראוי לקולר כזר ורס
 כריאח בעלת תכלית:

הקדמה

קורא נעים! כשאורתי חלצי למלאכה לא היה ברעתי לכחוכ סבוא להערותי
 אלה ע"הת, רק להציע רעתי על כל ענין וענין כמקום הראוי לו, כי זו נראית לי
 הררך הנכונה להכניס דברי באוני הקורא; אבל כבואי לכחוכ על ספר דברים,
 נראה בעיני נכון להקרים טכוא להערותי להורות אמתת הספר ולהכחיש דברי
 האוטרים כי לא יצא מיר סשה רק נכהב כאחרית הימים; ובהגיעי אל קץ מלאכתי
 אמרתי כלכי אכתוב טכוא כזה נ"כ על כלל חמשה חומשי תורה, כי גם על כולם
 לשון המכחשים תרבר גדולות, ואוכיח שקר רעותם על פניהם; אבל כבואי לירות
 אכן פנת מלאכתי זכרתי כי יש כירי ויכוח כלי איטלקי על אמתת כל ספרי הקודש
 נוצר מליצתם והרעות הנושלות כישראל בעת שנכתבו, ויכוח יצא בשנת סה
 לתכן א"ת הכ"ר אטר הי' לפ"ג מירי כמורה"ר **מרדכי מורטארה** סכחירי
 תלמידי בית מדרש הדכניס כעיר **פאדוונה** וכעת ר"ס ור"ס בעיר **מאנטובה**,
 ובקשתי נאחו שיחן לי רשות להעתיק לל"הק ויכוחו ולשומו כמכוא לכיאודי ע"הת
 כי הכינותי שאם באתי לכתוב לא הייתי כ"א כופל רוכי דבריו ותחשכתי בעיני
 קוראי ראוי להתפש כגנכ; והרכ הנ"ל נדרש לי והרשני לעשות כרצוני ולהפיץ
 כישראל דבריו שעוד היום אחר מ' שנה הוא משתעשע בהם כי הם לפי רעתו
 הראיה היותר כדודה על אמתת ספרי הנדך:

עתה קורא נעים! אם דברים אלה ימצאו חן בעיניך, ככר בעבורס טעלת
 הטחכר כראוי לחכמתו ולישרת לבו, וגם טעתיך דבריו אל יהי בעיניך לבו
 ופעל יריו חרצה:

טריאסטי ר"ח ארר ראשון שנת אמרת ה' צרופה לפ"ג

כושה יצחק אשכנזי ס"ט

א

דבר מקמים סוף סמככרים מיושכי סדעת ככואם לכחון ספרי קודש סכככרים
 כעיני כל גוי ככון (הס ספרי תנך), אס לסס חלק כאתת מכחות סחולקות על עיקרי
 דת ודת, גס כי פח אחר יודו כי מאמוניס כאל חי עולמים, כולס כשפט כרורס או

ג'

אם כן לא נשאר לפני הדעת העולה כ"א לכחש אמתת ספרי קדשנו והאמונה הראויה לסיפורים, לא נשאר לפניו כ"א להשוותם לספרי קודש יתר גויי קדם: וכאמת יחשבו כזאת כלי שום לב כי בקרואן מעשי נסים שכתבך אדם יתוש כמם ספרש כיכיתם וכוין סיפורי נסים של דתות יתר הגוים, סן מתמת מראי'ם הנורא, סן מתמת לורך שעתם, סן מתמת עדות גוי כילו המעיד עליהם, וכלי שום לב למעשם גדול כום כי המשפטים המקוימים ע"י כסי תורת משם סם קלור חקי דרך ארץ שסם סללו, ושמתתם אנו מביטים עוד היום למרחוק ונכספים להם; כעוד שנסו ספרי קודש של יתר הגוים סם כעיני כל חוקר כמתנגדים מכל וכל לשכל הישר: אל כל אלם לא שמו לב כי הלא די להם להראות כבעלי מחשבת חפשיה, די להם לערוך ספרי תכך, לערך ספרי קודש זרים; ומאחר שאלם סם ספקי השם וסמכר ובו' או לכלל ספחות כוזבים כמם שיספרו למעלם מן הטבע, כן לריך שיסיס גם בתורת משם וכספרי קודש חכאים לרגלם:

ד'

סחקירם האמתית לריך שתניח טשוואת ספרי קודש של כל גוי ושל כל זמן, ולריך אדם להכנס לה כלי הנחה קודמת שכל דבריהם או גם מקלתם סם כלתי אפשרים: אמת הוא שלענין נאמנות ישום סמכחש אמתת חמש חומשי תורם, למי שמכית אמתתם אכל יואיל לכאר סיפוריהם ע"ד טבע; מ"מ הראשון ישמור יותר דרך ששכל הישר; כי אדם יוכל להכנס לדרישת ספר או מעשה חפשי מכל אמוכס קודמת, וללאת מדרישתו כגורו אומר שספר הוא ככוב סמכר, או שסמעשם סמסופר בו איכנו אמת וכן עשה Vico כספרי Oniero, וכן עשם גם סוף וגם Niebuhr כקורות סרומיים ויכול אדם לתעות כמשכיתו מתמת שלא ראס כל סלריך לסראות, ויכול לחשוב כדברים יקרים דברים נעדרי סערך, או דברים יקרים כנעדרי סערך, ועכ"ז לא ילא מנכול חוקר חפשי ובעל שכל ישר, או כקולר לשון, יוכל לתעות מכלי סחש כמחבר מכות וכלתי נאמן רוח: אכל להכנס לדרישת ספר נחש כקדוש אלל כל גוי ככוין. כעוד שרעת הדורש תניח מקודם כי כולו או מקלתו ככוב סמכר, וללאת מדרישתו עם חולאות נראות כחפיות ויקרות, לספיל נפשות נקיים כרשתו, ולססקיע דעתם למען לא יטו איון אל רחשי לבם הטוב, סוף דבר כנר סרעיון הישר וכנר דרך ארץ:

ע"כ חשתי כמלאכס כלתי נעדרת סתועלת, לקיים אמתת חמש חומשי תורם על יסוד ככוין וכלתי מתמוטט, ולתת כלי וין כיד מי שלא סניע לאוכו שמע דעות כאלם: וכין סררכים לסוכית אמתת ספרי קדשנו, ארתו שאכי משים עתס תחת בתנית סחוקרים, לא שמעתי שנסם בו אדם עד סיום; ואין כוכתי לסחויק כמחלוקת, ודי לי לערוך ככירור חכואת חקירותי שהולידו כי אמוכתי, וסיה חלקי שמן אס חולידכס גם כך קורא כעיס: וגם אין כוכתי לרומס ראיותי על ראיות ישראל שסריאו על אמתת ספרי קדשנו, רק לסגיר דעת חרשם, ארתם שנכנסם יותר כלבי: וידוע כמם ספרש יש כין דעות כ"א; עתס אס אמלא דעם אחת חמשתיות לדעתי ואדם מאמין מכח חקירותי וסיס שכרי:

ה'

אחר שסוכתם אפשריות סכס לא נשאר לפניו לקיים דתנו כ"א לדרוש על אמתת ספרי סקודש שסס יסודם, כלו' על אמתת חמש חומשי תורם: ולססקיע דעת סחולקים, אכי מבעית בתורת מוקדס שככל חקירותי אסיה חפשי מכל סנחס קודמת, ומכל עיקר מעיקרי סרשות; וסגבול סלר ששמתי למלאכתי זאת סמכרית איתי לדבר כקילור על חולאות חקירות סחולקים, יגדור ג"כ בערי לכלתי אככיר דברים לסודיע לקורא כל מס שנכתב לקיים אמתת ספרי תורת משם, ואין כוכתי לרדת לפרטים כי נופלים סם תחת ממעלת סכיאורים עלים; וגם מקראות אחדים מיתר ספרי קדשנו לא אדרוש כ"א לסיס תחת עיני קורא דברי מס סיתס רוח מחשבת כותכס, רוח עם ישראל כעת שספריס אלם ככתבו; ועל ענין אמתתם, יתכרר כי ספרי ככיאיס ראשונים לכל ספחות חוכרו על מכתיס שנכתבו כזמן סקורות סמסופרות כסס, וספרי ככיאיס אחרונים כדור שאליו ייוחסו:

ו'

כל דבר ילך סלוך וגדל ע"י חקיס עכעיים אחרים; סן שנחקור אין סלכס וברלס חכמם מן סחכמות, או איוו אומנות, או דעת סרטיית, או סתישבות איות עם, נתפלח אין גדלו בסדר ככוין מדרגס אחר מדרגס; וכלכך שלא כשכח מלכ פרטי שכו סיה נמלא דבר חקירתנו, ועניכיס זריס ששלטו עליו למחר או לאחר או להחליף כמקלת סתפעט כלר ראשון שלו ותולדותיו: ואס דעות עם ועס או אחס רעיון סלכו ונתפעטו ואח"כ סלכו תועס, יראס ככירור לעין מכמת כי תועתס עתה נפרש בטבעו

מחשבתם מקדם, כאופן שחֻפֵּה וו תעיר על מדרגת פון טענין שבו נסיתם :
 והסתכלות על ענין דעות ומוסריות וחכמות ומדיניות כל עס ועס תעיר על אמתת
 הנחתנו זו, שדי לנו כאן להזכירה כלכד : וטכע חילוני ופרטי שמכרר מדרגת
 התפשט כל דבר הוא, שבראשיתו אינו בטוח בעלמו והולך חלש וכושל, ולפעמים גם
 חוזר לאחור, ופתאום יעלה מדרגת אחר מדרגת, עד כי ילעד בלי פחד ופעלו יפון
 על פני כל סארץ : זה דרך כל דבר אמת, הן כדיבור הן כמעשה, כנראת מקורות
 האומניות והחכמות והמוסריות והמדיניות ; ומוכעים יותר חוקים יתילכו נגד פון
 דעת אס תענה לפעול בסתר או בגלוי, מיד או לאחר זמן, על ארצות ב"א או על
 משפט חייסס, ואס תתילכ נגד הדעות והמנהגים המושלים, ויותר מכון אס תתילכ
 נגד כת מולכת או מתנשאת לאמר אני אמלוך : ועוד מתנאי המלעד המועיל הוא
 לשמור מקלת סכנין סיאן, וליסר חדשותיו על אציות סקדמון גם כי אחרותם לפעמים
 בלתי אפשרית, עד אשר יחוק בראוי לעמוד בפני עלמו בלתי סקדמון, להרסו אח"כ
 אס הריסתו תהיט לו לתועלת : ובאמת התקנות הגדולות שזכו פני הטולם הן
 מעורכות נייסודות חדשים ווריס, ומיסודות מעין מס שחוקן ממלכו ; וכן יתס תמיד
 גם כי שיכויס אלת, יחסו מתמת כי מטמדו סקדמון לא ככון עוד לעס, או כמאס
 כעיניו, או ככד עליו יותר מדי : מ"מ כ"כ יחוק כח סרגילות, כ"כ יוכודו מנהגים
 קדמונים ויחשכו ככשרים, שחדשות גמורות הן בלתי אפשריות לארס מטכע ; ע"כ
 ככל חידוש ושינוי בעולם לריך לשמור איוס חלק מסקדמון, עד כי מתמת דמיוכו
 הטכעי ידבק לחדש או מתמת ספכו סגמור יתק-חק ממנו ויחרס מכל וכל :

ז

כל ספר יתראס לנו משני פנים : א' מפני סדעית שסכותב רולס לספיץ בין
 בני דורו, ועל ידי פנים אלה סספר יניד דעות סכותב עלמו : ב' מפני תאר סספר
 ומליכותיו ומליו, וע"י פנים אלה יניד מלכ סעס שלסס ככתב : א"כ אס תוך אסיפת
 ספרים כמלא אחר מהס רחוק רחוק מדעות סדור שלתועלתו ככתב, והספרים סכותרים
 סולכים ומתקרבים מעט מעט אל דעותיו עד שנמלא אחר סזוס מכל וכל לדעות
 הדור, מוט כלכד כוכל לקבוע סדר וזמן כתיבת ספרים אלה זה אחר זה ; ולא כירא
 מטעות אס כניח שהרקוק מדעות סדור הוא סקדמון שכתס, וסאחרים סמתקרבים
 לדעות דורס, ככתבו זה אחר זה אחריו, עד אותס שזויס לסן שסס כודאי סאחרונים ;

וביותר תתישב מתשכתנו אס הדעות סכלמדות מספרים אלה הן לא כלכד חדשות אכל
 מתנגדות נ"כ לדעות המושלות כדור, וכמלאן סולכות ועושות פרי עד שדעות סכותב
 תמתיכס דעות סדור ותתקכלכס תחתיון : ואס מטכע רוח סארס, כפי מה
 שיתכרר לנו כהתישכנו כתורות טכעו, ככיר כי לסלית במלמס זו לא סיס לריך זמן
 פחות ממס שיורכו סדר ספרים אלת, ואס מתמת הזמנים וסמקומות לא כוכל לסניח
 רמאות כלכ סכותכים, או בלי חקירס אחרת כתחייב לסניח כי סדר ספרים אלת וס
 אחר זה הוא אמת וייליכ וכאמן, וסספרים ילאו מיד סכותב סאליו ויחסו :

ח

אס נחקור סיטל חמשס ספרי תורת משס יתכרר לנו סספרש שזכרנו בין סדעות
 שסיסס מנמת שליחות ארון סכביאויס לספיץ בין בני עמו, וכין סמליות שסוא משתמש
 כסן כדברו על סאלתיס, מליכות כסונות כעת ססיא כפי סעס ; וכעוד שמשס משתדל
 ככל כחו לחק כלכ ב"י אחרות ס', מליכותיו הן מעין ירדת אלתים אחרים, כי זס סיס
 או לשון בני עמו ; וכל שמשס סולך ושופט את ישראל, כן סולך וסר ממליות כלס, אכל
 אינו מניע לשרס מפני דורו, כעוד שדעת אחרות ס' סולכת הלוך וסטר, עד שכסוף
 ימי סכביא כתפשטת חוך ב"י ביתר עסרתס ; וזס כמשך שמאחר שסולרך משס לסשתמש
 בל' ירדת אל ככר סכסוג כעס, וכו דכ" דכריו אליסס וכו ככס ספריו, כסיס לשון זס
 כסוג כשפת סעכריס, וכמשך דורות, דת משס לא סליתס למחותו גם כי מתנגדת לו
 וכועס לסכריתו ; ועוד מאחר שמנמת שליחות איס סאלתיס יתס לחק פלכ סעס דעת
 אחרות ס' על אמתתס וכירורס, סולרך כסוף ימיו לכררה סיטכ וגס יותר ממס שסיס
 ראוי לערך מלכ בינת בני דורו : על כן סמכקש לדרש מספרי סקודש איך דעת
 אחרות ס' סלכס ופשטת מדרגס אחר מדרגס כסדר ככור וקבוע אינו אלא טועס, שסס
 סיס כן סייכו נמשכים לסטיל ספק באמתתס ולתשכס ככנין מוסר על אדני כוכ, כי
 סדר ככון כזס הוא ככד טכע סתפשטות כל דרך ארץ ; ודעת ב"י אלת ס' סולכת לפעמים
 וכועס מסדרך סירס לונות אחרי לסי סעמים, כטיס כולרת מסתנגדות שתי סאמוכות,
 וסולכת הלוך וססור מדי עכור סדורות ; וזנות סעס אחרי עכודת סאליליס, וסונולת
 מלכי רשע המלויס עליס, וקרבת גויס באיס ככרית עס ב"י או שוכאיס אותס,
 תועבת עכודת זריס עלמס סמסיתס ילר ב"א לה, לא סליתו לעלור בעד סתנגרות
 תורת משס, כי זרע סאמת, גם כי כל סדכריס סאלת סתנגרו ללמיתחו סלך וסריע

על קורות בני האדם קודם משם, אבל לנו יש לשום לכי כי :א' אכרסם קורא סלסים כשם אל עולם (כראשית לא ל'ג), וכשם אלהי השמים ואלהי הארץ (שם כ'ד ג'); ב' וסנס יולא לקראתו מלכי לוק כהן לאלום מיוחד נקרא כשם עליון Elium (ראס רברי Munk במכתב סעתי Archives Israélites de France שנס שנים, עלם ח' דף תקי"ד) קונס שמים וארץ, ומכרך את אכרסם כשם אלסיו, ואכרסם עונסו הדימותי ידי אל ה' אל עליון קונה שמים וארץ, ומיחס לאל סאחד סתארים שכלי לוק מיחס לאלסיו (כראשית י"ד י"ט); ג' וגס ילחק קורא כשם ס' סנראס אליו וסאומר לו אנכי אלהי אברהם אביך (שם כ"ו כ"ד), וכשם אלהי אברהם מלאכו נקרא סאל פעמים סרבת כסיפור קורות ילחק ויעקב ; ד' וילחק (שם כ"ז כ"ח), ויוסף (מ"א כ"ח ומ"ב י"ח) ויסודס (מ"ד ע"ז), ויעקב (מ"ח ע"ג) קוראים אותו האלהים כס"א סידיעס וכלי סוסף לשם זס שום סאר שיודיע כאיזס אלום מיוחד סס מוכרים ; וכלי ספק כונסם לדבר באל סאחד ואין שני לו, וגס יעקב קורא ללו ביח אל, כלו בית סאל סאחד בעולם ; ה' ויעקב מלום לכניו אחר שטרנו. כני שנס וכזו סעיר « הסירו את אלהי הנכר אשר בקרבכם » (שם ל"ב כ'); ויע"י כל אלס. כל סוככ ככירור כי דעת אחרות ס' סיתס דעת אכרסם וורעו וורע זרעו :

י"א

ויריעת סאל כזו סיס א"א שסוסף לסיות נחלת לאלאי אכרסם, סמרוביס, כשנס סוך כני מלרים עוכדי אלילים, מכלי סקשנת ; אבל מס סיתס סמונת כ"י כדורו של משם ? ידעו כי אכונס עכדו אל גדול וכורא ; אבל ידעס זו סכריתס מלכס סאמונס כי יש עוד, אלסיס אחרים סחותיס. כמדונסס מגודל ועולס אלסי יראת כ"י ? ידעו כי סאל שנס ואכונס עכדו לא סיס מטכע אלסי סעמיס ; אבל סשכילו לרעת כי כאמת אין ליחר סגויס אלסיס מיוחדיס סמפניחיס עליסס ? ידעו כי אלסיסס לום שיעכדו אותו לכדו ; אבל עלס כמחשנתס שיתר סעמיס עועיס, סס בעכדס אלסיס אחרים ? או כקולר לשון, סס עלמס סיו עוכדי אל אחר ; אבל סאמיכו כראוי באחרותו סתמימה ? לשאלות כאלס כל מי שכקי כספר תורת משס נס בקיאיות לא גדולס יקפוץ ויענס כי לא סיס כן וכי לכל ספחות יש כתורת משס מקראיות מולידיס ספק על סדכר ; אבל סקירה עמוקס תכילכו לנלות סוד ספק זס, וגס

וכשארש וגדל תחת רגבי עכורת שוא ושקר (זס איכו רכד חדס בקורות כ"א, ססתנדות כמעט לאיו דעת חנרוס סתפסותס) ולפעמיס סיס מתראס לעסרתו סיותר כדורס, עד כי ע"י לרס גדולס, ע"י חרבן יושלים כראשונס, כשארית רק אחרות ס' כלכ חגולים, וסלכס וגדלה ונקבעס סויחס ע"י דס אכסיס וכסיס ועף שחרפו כפסס למות עליס :

ט'

אחרות ס' סיא דבר אמת סלא וועיל ללוות עליס מפי כ"א, וגס לא ע"י חויון אלסיס, וכדי סתוכן על כוריס לריך שימלא אדס שיס לו לכ מוכן לסתפסע מדכרי חדל, וחיוס וכן למרחוק : ואס כימיכו אלס סדיוע שבישראל מכינס כעסרתס סיותר נמורת, כמס דורות חלפו לסס ערס נכוא לידי מדס זו כדי לסכרית מסכיכותיס ומן סמליות סדכר כס כל דכר זר סמשכס ; וגס כי מרחס לינק מחלכס, מי ככו שיאמר כאמת כי כקי סוא מכל סכחס סמקורת יראת אל ככר, כמו סניחוסיס וסקסמיס ורכרי שוא ותפל כאלס שכולרו וגדלו ככל סיפורי כזכ, שנס סקירס פילוסופית דקס מן סרקס לא סוכל לסכחיס כאלו לא סיו ולא ככראו אלס משל סיו ? (לפ"ד לא יסיס דבר נעדר סתועלת אס כחקור עעיות שכל כ"א, סן עעיות כעיון, סן עעיות שסיו סכס לעלולים עוכיס או רעיס ; ויסיס מן סלורך לדרוש אחר מקורן ורכותן, ואיזס מעטס סולידן, ואיוו טעות כרואס סתפסעס כדעת סארס ואיכנס ראויס לכויון נמור ואיכנס כלחי סנוכס לדרוש עליס ועל קורותיס, אולי מדרישס זו סתכרר לנו אסת מדרכי סהשנחס סטליונס לעעת יראת שמיס כלכ ססדיועות, או גס כלכ ככוני דעת כלחי יודעיס לשוות לכנס תמיד גודל אמת דעת ויראת אלסיס :) ועבודת סאלילים סכנס כנקל כלכות כ"א יותר מכל דעת ויראת אלהיס, וסיא לערך מלכ שכל עמיס יערייס וכלחי יודעיס כדרך ארץ, שלהס א"א לסקור כסקירס אחת כל סאופכיס שעל ידיסס יתגלו כח סחייס ויכולת אלחי אמת, וע"כ מוכניס סס ליחס כל אחד מאופניס אלס לאל מיוחד ; ורכוי האלסיס סוא טעות ססכלות, כמו ספאכטיאיסמוס (אמונס כחומר קדמון שיסיס כגוף לאל שסוא כשמת סיי סעולס, וסיא דעס מימי קרס קדמתס, וסחייק כס ספיכוזס מחדס) סוא עעות סככנס :

י"ד

כתבי סקודס יספרו לנו שאכרסם סר מעבודת אלילים סמושלת כימיכו ככל סעולס, וידע אחרות ס' וקרא כשם אל אחר : וסחוקריס סחולקייס יאמרו מס שורלו

הספר שבין תורת משה ומלכ דעת בני דורו, באופן שכאשר נשים ספרש זה תחת עיני הקורא, נשיב כנקלה לשאלות הקודמות, כאמרנו כי טעם לא ידע וסכין עדין לאחדות האל הנמורה, בעוד שמשה ידעה וסכינה ביתר כירורם:

י"ב

וכאמת ערם כל דבר נשים עינינו על מלכ כל בני בימים ההם, וכדעתו ע"י דברי משה אליהם, וע"י המליצות שמשה עצמו בכואו לכתוב זכרון לדורות א"ך קרב לב בני לאל אחד ע"י כביאותו אליהם אומר שנשמתם בהן בדבריו עם האלמים, ומאחר שכונתו היחס לפעול ככל עוז על נפש בני דורו, סיס מן סהכרת שידבר אליהם כלשונם: וכשכא בראשונה כשליח האל אליהם, בדברו על האלמים הוא קוראו כשם אלטי אברהם אלטי יצחק ואלטי יעקב לפי שמשמע שם אלמים שלעת עתה יוכן ככירור גם להדיוע שבישראל, לדור משה סיס משמע דבר כלתי ברור וכלתי יליב, סיס שם מופשט שמתברר ע"י שמות פרטיים, כמו לעת עתה שם ארם יתברר ע"י תיבת יעקב יוסף וכו': ובכן כשאלו מן האל « סנס אכבי כא אל בני ישראל... » ואמרנו לי מה שמו מה אמר אליהם « (שמות ג' י"ב) סושב לו » כס תאמר אל בני « ישראל אחים שלחני אליכם » כלו' אלים עמכם לעתיד ותשגחתי לא חסור מכס; ואת"כ אומר ה' למשה (שם ו' ג') « וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי » ושמי ה' לא כודעתי להם: « וכן מליצות לא השתחוה לאל אחר (שם ל"ד י"ד) אלטי העמים (דברים י"ג ח'), אלמים אחרים תצר לא ידעתם (שם פסוק י"ג); והספר שברור בין אלה ובין מליצות אלהיך, אלטיכם, ומקרא שכתוב (דברים ד' ו') « כי מי » נוי גדול אשר לו אלמים קרובים אליו כה' אלטיכו ככל קראנו אליו » מה מקורם אם לא אמונת טעם שיש בעולם אלמים רבים? וכדי שלא להרכות בחכמת מקראות לקיום דברי התישב כא קורא נעים על שני אלה שאזכיר, שלפ"ד יורו ככירור מלכ שכל העם שלפניהם כאמרנו, והם חלק נשני תפלות שהתפלל משה לה' סקולף על קשי עורף בני ומאיים עליהם לכלותם: כס' דברים (ט' כ"ח) כשהוא מספר לעם הוא אומר « פן יאמר הארץ אשר סילאתכו משה מכלי יכלת ס' וכו' » (ערוך גא דברים אלה למס שכתוב כס' שמות, ל"ב י"ב, שש משה איכו מדבר לעס רק לאל, ושם איכו חושש שמה תיוחס בלתי יכולת לה'); וכס' כמדבר (י"ד י"ג ט"ו) הוא אומר « ושמעו » מלרים וכו', ואמרנו אל יושבי וכו', ותמתה וכו', מכלתי יכלת ה' וכו', « ותפלה זו

יש לחניח שנאמרם כקול רס לכנר סמתאונניס, וע"כ ישחמש: כס במליצות סראויות למלכ שכלס; וכלי ספק מליצות כאלס לא סיו מולאות מקורס כספר ככחכ כירור לעס ישראל שכימי דוד:

י"ג

אחדות ס' הנמורה שארון סכיאויס נקרא לחק כלכ בני וכללח כפסוק שסע ישראל ה' ארדינו ה' אחד, וסו כוסס עולמי של דעת סאלמים לפי תורת משה, מורשס לקסלת יעקב, שכסוף ימיו כלכד משס סולך ומפרס ככירור, כאמרנו לעס קסלתו סאלילים אין להס חוש (דברים ד' כ"ח, כ"ח ס"ו), ורק קרוב למיתתו מכאר דעתו שס' הוא סאלמים כשמים ממעל ועל סארץ מתחת אין עוד (שם ד' ל"ט); וכשירה סמיועדת לכלתי סשכח מפי זרעו, הוא אומר (שם ל"ב ל"ט) « ראו עתס כי » אני סוי ואין אלמים עמדי, « אחר שקרא לאלילים » שרים לא אלום; « וקודס לכן לא כמלא ככל חמשה חומשי תורה שס דיבור כפומכי מפי משה שורה ככירור כי עובדי אל ככר אינם אלא טועים; וככואו לוסד עבודת אל אחד ולסרחיק תועבות עבודת סאלילים לא פנס אל רעיוניס קדושים וכשכניס רק אל איוס עונשים מן סשמים (שמות ל"ד י"ד; ויקרא כ' כ"ח; שם כ"ג, י"ד-מ"ד; דברים ו' ט"ו; שם ו' ד' וי"ד; שם ח' י"ט; שם י"א, י"ז וכ"ח; שם י"ז, ב' ונ'; כ"ט י"ז; ל"א י"ז); או פנס אל ויעוד שכר (שמות כ"ג ל"ס; דברים ד' י"ד; ו' י"ג, ול"ט"ו), או אל רעיונות מוסר (שמות כ"ג ל"ב; ויקרא י"ח, כ"ל, דברים י"ב ל"א); וחוקק תורת אחדות ס' ע"י אמרי כינס, ומקדש אותה ע"י חוכת עבודס חיונית לסוליד כלכ בני סרגל לה ולמען תשריש שרשים בלכותם, וע"י סעבודס תשריש כסס גס תורתו: (לא ידע כעייך סקורא אס כדברי אלה שמבמתס לספיל ארלס דברי סמכחסיס, אני מיהס למשה וללא לאל כל סדברים סאלס: ורק מוסר מעשי סיס כדאי לעשות רושס כסמון עס כמו כ"י שכרור משה שדעתס סיתס אטומס כאופן שלא יכלס לסכין רעיון כעלס, וע"כ סקשחם תורת משה עונשים על עובדי עבודס זרס; ומאחר שמנמתס דעת אל אחד, דרך ארץ ודרכי מוסר בין איס ובין גרו וישוב העולם, אס כן ישראל יפעל כודון כנר מגמס קדושס זו מות יומת כי פשע כתורת סארס, ונס כני כיתו מלויס לסעיד כו לפני כית דין: (וסחכס סלרפתי Montesquieu כספרו Esprit des lois, lib. XII, C. 21 כתב « מלוח זו של ספר סדברים לא תוכל לסתקייס אלל רוב סגויס » סכודעים לנו כי סזיא סארס לכל עכירס ועון: « אכל אס כתישב כדבר כראס

הקדמה

שתורתנו מלכות לנו כמלכות עשה להעיד ככ"ד נגד מסיתיו לע"א, אבל אינם מעתרת עלינו שום עונש אם לא נעיד ובלבד שלא נשמע אליהם; כעוד שהאיש סוס Montlosque כתב שעונש מיתם המאיים בארצות רבות למי שידע כמרד במלכות ואינו סולך רכיל, הוא מזמזם לזק שלפעמים ראוי לסולתו למעשה; ועוד נשיב אל לבנו שהחכם סג"ל מדבר כמרד שכן לאוננו ככל אופן שיסים, כעוד שתורת משם אינם מלום להעיד כ"א נגד מסיתיו; אם כן כמה גדל הספרש בין דעת החכם סג"ל ובין תורת משם:

זו ליוור אמתי על תורת דעת האל של משם ושל בני עמג, מיוס שהקימו ס' לשופט עליהם; זה מלכ שכל פעם כראשונת, זה פרי שעשתם תורתו, וזה סורע. שהכינה לדרור יבא; וזה מכאר עעם רוחק בין מליכות חמש חומשי תורה כשיכוף לדבר כסם על האלחים, ובין דעת ס' שסיתם שליחות ארון סכניאים לספיץ; בקיבור לשון, וזה הלעד הראשון שעשתם התפשטות דעת אחדות ס' בעם, ומעתה כלך ונעמוד על כל מקרי דעם זו אלל פעם, שע"י כן כסים ראוי להקרא כשם עם ה' :

י"ד

ענה כאשר לפנינו לדרוש דעת העם כנורו אחור, כל' כמרדיו וכתלונותיו; לרכי פרנסתו משיאים אותו להחלוק על מעשה משם, אבל מה סוף התלונות זו? כנעויותו אחר עבודת ספסילים האם סכחיש שליחות משם ונגממתם? תחת עיני מלמדו תורה האם הראש ע"י אות ברורה כי חפלו לכנות אחר ע"ז כמו שנטם אח"כ? אם כחלח למפקירים ונכית שארם שחיס אחר השופטים הראשונים שהמליא הוא ס'ת, אז או לא הים מספר בקורות מ' שנה שסיו ישראל במדבר כ"א עון סמרבלים וחולאותיו, או לא היה כמנע מהכנים כינסן גם עון ע"ז וכפרט כמעשה סעבל; לפי שהמספר דברים כדואים מרמס המעשים איש אל אחיו, או מפריד כינסם מכל וכל; אבל סנוכע סולך ופועל לאע לאע ולא בקפילה, וסאמת מליירת אותם כמקלת כפי שיכולה סלשון לזיירם, והאמונם מורס כי חכמת הארם לא מלאם עדין מליכות מדויקות לסניד מלעד הטבע ססולך ולועד, ולעדו לא יוכר; ק"ב או נכית שמשם סיס דכר נסיו' או ק"א לחכמת ארם שחלייר לנו כדירור מלכ ב"י כמדבר כמו שמליירוס אותו סיפורי חמש חומשי תורה; סוררים ומורים, קשי עורף, מאמינים וכלתי מאמינים כאל אחד כל יכול, כלי דעות קבועות, כלי רלון גמור, כלי אמונם גמורה ונוטים כשטף לכל עבודת אל ככר שתודמן לפניסם; וכמעשה (עד שלא יוסתו לנטות ממנם) נאמנים

הקדמה

לעבודת האל סמלות להם מפי משם, (וסעודה סזאת כמקלת חוקיה מתננדת לחוקות סגויס אשר סכיכותיסם וכמקלחם כוטה להם כדי שלא תולך כלכס תאות לסדמות להם כנימוסי אכזריותם); כוטים אל ניחויס, וספלי סגויס, ועכ"ז סיו עם אחד מיוחד בארץ סראוי לנלוס כלר האמת והגאות, סן כעבודת האל, סן כנימוסי סמוסר, סן כמשפטי דרך ארץ, ולא כחשו אחרי כן לעולם גם כי ערילים רדו כס כאכזריות חימם: ומתנאי כלתי שלימות סארם סוף שיעבור כאורח סעעיות כדי לסשיג סאמת, וסליח סאלסוס סנכחר לספילס לשמרם ולסרכותם לריך כסכרת סיהת סאיס ססוף או סעס ססוף סכלתי נפתים כ"כ כנקלה אחר דכרי תועס כמו יתר סארם או יתר סעמיס, שעל כן כדאי סס לזוס סמשא סככבה סוס על שכמם: זו סיס כדיוק מלכ שכל עם ישראל לערך אחדות ס' ע"י אמונת אלהים שסיתם מורשם להם, וסועילס לכלתי ידבקו כטעות דבק רכ, ויסיו ראויס כיותר לשמור סאמת, לסרכותם ולספילס:

ט"ו

וזו ליוור אמתי גם כי כלתי מושלם ממלכ שכל עם כ"י כסיות משם מנסינס, ודי לנו לסוכיח כי בין כל פשעים לא סוגד לנו כי עכדו אלסוס אחריס כ"א פעם אחת (כמדבר כ"ס), כי סוסתו לעבודת סעור ע"י ככות מואכ; אבל מעשם סעבל, סעסס סכריח את אסרן לעשותו להם, כראס כמתכנר לסנחם זו; רק כחור על סדכר כקיבור: כ"י זעו ופחדו ע"י מראס ככור ס' סנתבלס להם ולמרס עשרת סדכרות וסמרו אל משם « דכר אתם עמכו וכשמטם ואל ידכר עמכו אלסוס כן נמות », ומשם כגש אל סערפל ושמע יתר סמשפטים (שמות כ' ע"ז, כ"כ כ') וירד וקרא באוני סעס את דכרי סכרית, וסעס כא ככרית, ומשם כרתם אתם ע"י ס' ע"י זריקת דס סעולות והסלמים עליסם (שס כ"ד, ג-י"ב), וסאל קרא את משם שכית מתוך סענן, ומראס ככור ס' כאש אוכלת כראש ססר, ומשם עלס אל ראש ססר וכא כחור סענן ולא אמר לעס כמס ימים יתעכב שס (שס כ"ד, י"ג י"ח); וימים רכיס חלפו ומשם לא שכ, וסעס כשאר כמדכר כלי מנסינ; או נקסלו וסמרו אל אסרן « קוס עשה לנו אלסוס אשר ילכו » לפנינו כי זס משם סאיס אשר סעלכו מארץ מלרים לא ורענו מה סיס לו « (שס ל"כ א'); וסחר שעשו את סעבל אמרו « אלס אלסין ישראל אשר סעלוך מארץ מלרים » שס פסוק ד' (דוק שאס משפמס כאן כתיבת סעלוך ל' רפס סס דכרי סעס סנוטה אל אמונם כאלוהות סרכס גם כי אינו עוכר כ"א אלום אחד): וסרן כפחדו מהס

עשה כרצון העם, ואח"כ קרא ואמר « חג' לט' מחר » (שם פסוק ט'); סאס כל זאת היא עבודת אל זר? ומס סיתם כוונתם בעשותם העגל? כבירור כונו לתת פסל בלתי כלם במקום משה שחשכו עליו כי גוי; וכשם מי קרא טעם כראותו טעגל? כשם ה' שמעלמו מארץ מצרים! ומס קרא תהרן גם כי פחד מן טעם ולא עלר כח כנר רלוים? קרא « חג' לט' מחר! » ומי יבזור שיש ככל זס מופת כי עבודת אלילים סיתה? יש כעס יראת, ניתש מרי ללווי « לא טעשם לך פסל וכל תמונם » שבעשרת הדברות, אבל מרד ומסרון אמונם כאל אחד ואמונם כאלטים אחרים אין כאן (עמ"ש ר' יהודה סלוי ככוזרי א' ל"ו, ואכן עזרא ורלב"ג וחוקוני כביאודיסם על פרשת כי תשא): וגם כסועד קרח אין מרד כנר עיקרי דת משם, ואין מסרון אמונם כאחרות סאל (כמו שחעיר גם שד"ל); כנר משם עלמו מרדו על כי קנע סכסוכס חק בארץ וכורעו אחריו לכרס: ואלס דכריו (כמדכר ע"ז ג') « רב לכס כי כל טענס כלס קרשים » ובתוכס ה' ומדוע תתנאפו על קסל ה' «; וכקראכו כל שרשם ססוף יראס לנו כבירור כי רק כנר כסונת בית אהרן סתקוממו; ומס סכיאס לידי מרס זו? ידעו כי עמים עוכדי אלילים, וכפרט אותס סמחולקים לכחות זאת מעולם סזאת, ועל כולם כני מצרים סיו מאמינים כי יש גברים אלילים סעובדים את סאלטים עבודת מס חנרלית להס, ומשיאיים וככיכול מכריחים אותס לפעול כחפץ עובדיסם, כעוד שחורת משס תלמדכו כספך, גאמרס קודס מחן תורס « ואתס חסיו לי ממלכת כמניס » (שמות י"ט ו'); א"כ קרח ועדתו סיו סוכרים, או עושים עלמס כסוכרים, כי קביעת סעבודס במשפחת אהרן לכרס, מתנגדת לכרס ה' כפר' יתרו, על כן סתקוממו כנר משס ואסרן: זס עכין סמקראות כפר' קרח; עתס מי סוף חוץ ממסס או מאחד מכני דורו שסיס יודע או יכול לזייר עיב מרד זו על כוריו ואמתו?

ובתוספת אכיא כאן עוד ראיות אחרות על סנתתי כי מלכ שכל כ"י סלך וגכס בימי משס: כין מלוט מוסר מעשיי סרבות כחורת משס יש ג"כ, שסחובל שלמת רעסו חייב לסשיכה לו קודס כיאח סשמש: ולפי סדין סכושס אינו מתוויב להוליא ערכון גזיו מתחת ידו, אבל תורת משס מלמדתכו « כי סוף כסותו לכרס סוף שמתו « לעורו כננס ישכב וסיס כי ילעק לוי ושמעתי כי חנון אני » (שמות כ"א כ"ס); וכספר דברים (כ"ד, י"ב י"ג) « ואס איש עני סוף לא תשכב כעכוטו, סשכ תשיב לו את » סעכוט ככא סשמש ושכב כשלמתו וכרכך ולך חסיס לרקס לפני ס' אלסין; » וחראזון כמקראות אלס ככתב חקף ומיד שילאו אכותינו ממלרים, וסשכיים מ' שנס

את"כ כשנדלו כ"י כדרכי חמוסר ע"י משס סמעיר את אולס לכך; וזירוז לכסס יסח סכלול כתיבות « ושכב כשלמתו וכרכך » מתרחק סרכס מאיוס שאימס תורס על דור ראשון זסס ימים מועטים ילא משעכוד אכור « וסיס כי ילעק אלו ושמעתי כי » חנון אני, ומורס מס ספרס כין שני סדורות, עדות כאמנס על אמתת סזמן סמיוחס לחיבור ספר תורת משס, וגס שכל דבר כתקוים כו לדורות מלכ כמלכ כמו שכתב:

כפרשת תלוס לא לוס כ"א קרכן סתמיד; אבל אח"כ (כפרשת אמר ופינחס) כשסראו כ"י כעלמס כי לא סיו מככדים משכן ה' כראוי לו אס לא סיו מרכיס כו קרכנות, או כלעוו לסס קרכנות סמוספיו, ווס ילדק (כרעת רד"ק) גם עס דכרי ורמיס (ז' כ"ב) « כי לא דכרתי את אכותיכס ולא לוייתיס כיוס סוליא אותס מארץ » מלרים על דכרי עולה וזכח; וגס זו ראיס על אמתת זמן כתיבת תורת משס ככ"ל: ככרות ה' כרית עס אכרסס לתת לורעו את ארץ כנען לאחוזס (כראשית ע"ו י"ד), וגס למשס כתחלת שליחותו (שמות ג' י"ז), לא גלס לסס כי ע"י מלחמס ארוכס יתחלוס, רק לוס « לא תכרת לסס ולאליסוס כרית; לא ישכו כארלך סן יתעילו ארץ » לי כי טעכר את אלטיסס כי יסיס לך למוקש « (שס פסוק ל"ב ול"ג); אך מאחר שכ"י סראו כעייית לכס אל עבודת אלטיס אחרים, סיס מתכמת ס' ללוות לסס מלחמות כנען כרי שיראו כעייכיסס עונש עובדי אל זר כסיות וסס עלמס שכע כיד סאל לסכריתס, וככן ימאסו כאלילים וכחועבות סכעשות לסמס; מ"מ גם כי סמלחמס סיתס ארוכס (יסושע י"א י"ח), גבורת אכותינו לא סושיעס לנו כי כנלית יד ס' סכלחמת כעודס (שס כ"ג, ג"ו, ססליוס מ"ד ד'); וגס זו ראיס על סכתוב למעלה:

ט"ז

עתס כחקור מס סיתס דעת ה' כימי יסושע וסאופטיס: ראשית מלעד כל דעס סוף לאט לאט, וכפרט אס דברים חילוכיים יעו אליסס סכוחות סמועילות לספילת, ומוכעיס זריס יתילכו כגדס: זס מלכ אחרות ס' אלל כ"י בימי יסושע וסאופטיס מתחלס מלחמות כנען לרשת את סארץ ואח"כ לסתישב ולסקוע כס סטו כוחות שכל טעס אל ערדס זו כלבד, כעוד שטכודת אלילים שטכודו סעמיס סכיכותס סיס מן ססכרס שתאחר סחפשט דעת אחרות ה': וקושי רב יתילכ לפני סדורש מלכ כ"י כעת ססוף כענין מוסר סשכלס, וסוף חוסר מעיכות לשאוב מחן

הענין הנדרש; לפי שכותבי קורות ב"י בזמן סטוא לא עסקו כ"א בסיפור מה שקרה להם כמושבותם, ולא סניחו לנו אחרים כ"א מעט (וגם זה לא כבירור) מסתפסט דעת אחדות ס' כארבע מאות שנה טראשכות, וממלכ שכל העם לסכינם פחות או יותר, וע"כ לא נוכל לברר כל זה כ"א מסמליות שילאו מפי המדבר, ומורות סדעות, המושלות בעם, בעוד שמסיפור הכותבים לא יוכן לנו מאומה ממם שיועיל לדרישתנו, שעי' זה תקשה, ותולאותים לא תוכלנם להראות בדבר אמת ברור, אכל תתראם כחקירים נאמנת בערות ססכחשם, כי לא תחית מקום לתשוד סכותב כמדבר שקר סן כרלון סן בשוגב:

29

יטושע משתמש גם סוא במליות שיסורן אמונם כאלוסות רכות כמליות שכשתמש כסן משם; מ"מ רוח אחרת סיתם עם העם בימיו אס סואיל לנסותם ואמר להם « כחרו לכם סיוס את מי תעבדון » (יטושע כ"ד ט"ו); וסס ענותו « תלילס לנו » מטוב את ס' לעבר אלסים אחרים « (שם ט"ז) כסוכורס סנסיס סנעשים להם וביחסם לס' ירושת סארן שירשו; ויטושע מוסף « לא תוכלו לעבד את ס' כי אלסים קדשים סוא » אל קנוא סוא לא יסא לפשעכם ולחטאותיכם » (שם י"ט), ודברים אלס סס זרים כ"כ שלס יוכנו אס סזמן שכו דוכרו לא יזריקס; וכונת יטושע לומר: אס תעוכו עתס אמונת אל אחד ועבודתו, אין ככס אשמה כי מלב שכלכם יזריקכם, א"כ סתודו סיוס כי לא תוכלו לעבוד אל אחד ותסיו רשאין לעשות כפי יכולת שכלכם: אכל אס תכעיו לעבדו וחס"כ תעבדו על סכטחתכם או תענשו: או סכנתס דעת אחדות ס' וסו חייבים אתס לחיות נאמכים לס', או לא סכנתס אותס ואין ככס אשמה « ואני וכו' » « נעבד את ס' »: מרכות טובס, וסתמיד בעבודת ס', ועבודה נככלת כמקום אחד לכדו, סיו יכולים לעשות סאחדות דכר קיים כישראל אס דור אחד סיס חוקקס בעוחות לבו: עתס דור יטושע חשב עלמו כמלכ זס, ואח"כ ספר כריתו, וברע מחוכתו שקכל על עלמו, ואשס כגד סדורות סכאים אחריו; אכל ברור שלעדס דעת אחדות ס' כלב סעס עד כי מאן לפרוק מעליו עלס כלי עונס, כי כבר אמתתס סארישם שרשים; רק סכנס זו לא נשתס פירות כמו ססיתס דאווה לעשות, לא יכלס לעמוד כגד ססתת סעמים סעוכדים אלסים אחרים, לא ככנסם כלב סכולדים, סיתס עדין כלתי שלימס, ססירס ולא כקיס, אס נעס אל סמליות שכתן ידובר כס, אכל סיתת אמונם ולא פחד מגבורת

ס' כמו ססיתס בימי משס, כי סורע סתחיל לסודיע; ושני סמעות וכלי סמעות שכו לכחיסס מעבר לירדן אחר שטרו לאחיסס לרשת את סארן, ומירחס סן סנטר סמפריסס מן אחיסס יסיס ג"כ נכול בין אמונתס וסכרתס, ככו מוכח למלכת זכרון; ויתר סשכטיס פתרו טעס כנין זס כאופן אחר וכאספו עליסס למלחמס כי חשכו ששני סמעות וכלי סמעות רוליס לספרד מסס בעבודת ס', אכל קודס סמלחמס שלחו מלככים אל אחיסס לשאל מס עיב. סמוכס סזס אשן ככו; ואלס פס אחר עכו: « **אר אלהים ה'** » כלו' אל אחד ואין זולתו סוא ס', ומלעדקיס: זס ענין שמות אלס סכאים זס אחר זס, ודוגס להס **אל אלהי הרוחות לבר בשר** (פר' קרח), ואס כא שס **אלהים** לשון רכיס, סוא מפני שזר ישראל כחשב כנעל כל סכותות וסמדות שיתר סעמים יחסו אל אלוסות סרכס, אכל סתאריס וספעלים סכלוים אלו יכואו תמיד כלסון יתיר:

י"ח

ככי ישראל סיו לאות ולמופת ליתר סבוים על ענין אחדות ס', ומשפטי סלדק ססולכים לרגלס, ומשפטי דרך ארץ סכוכעים ממקור אמתתס; סיו מעותדים לחיות מלומדים כס כאופן שסתת דכוק כעטיות ירתת אלסי סבוים אשר סכיכותיסס, יסיו לאלס למופת לכעבור יראו כמס גדלו סתועליות סכאות אלוסס לרגלי ירתת את ס': וככי דורו של יטושע וסדור סכא אחריסס חשכו עלמס ראויס לסוליא שליחותס זאת מן סכח אל ספעל, ונתנו רשות לבוים עוכדי אלוילס וגס לככעכים לסתגורר כיוסס; וכניסס לא כלכד סיו כשלוס עם בוים אלס פיו וגס סתערבו כסס וכאו כסס וסס כס ע"י כישואין אסוריס (שפטס ג' ו'), ולא כאמכו ולא כתקיימו כירחס את ס' ושכחוסו וזכו אחרי ססכל (שס פסוק ח'), ומכאן מתחלת כטיחס לשני סספכים כאחד, פעס לעבוד אל אחד ולכזור דעת סאמת כדי לספילס בעולס כשיכשר סזמן לזס, ופעס לזנות אחרי אלסים אחרים ואחרי טעיות עיקרי דתס; ומכאן מתחילות סרעות סרכות וסלרות שכתן כענש ונענס סטס סזס שיטעיס סככיא חזס שליחותו קורותיו ועמידותיו (כפרע כסימן כ"ג); מכאן מתחלת להראות כבירור מלחמת ססתנגדות בין דת אחדות ס' ובין דת אל ככר, כד יוס שחרבס ירושלים ע"י ככוכדכאלר, שאו חדלו כ"י מתענות אחרי ססכל, וירדת אמת סרימס ראש ונפולס לאט לאט (כתערובת מרוכס או מועטת) בין בוים סרכס, עד כוא יוס שסתפסט

ככל הארץ : עתה כלך וכדורש ראשית מלעדס עד שיתם אמונס ראויה להכנס כלכ
כ"י כולם באופן שלומדו וסודנלו כס :

י"ז

כספר שופטים סאמלעיים להרחיק לב טעם מעבודה זרה אינס עוד אויס
טעונס, וגם לא ויכוח על סכל עיקרי דת נכריס, אכל סס לערך מלכ טעם סמסונס
עתה, סן בעניני גופס, סן בעניני רוחס : כסיותם כמדבר סיו כאותיס לסס סאיומים
וסחכעקות, אכל עתס שכבר ירשו ארץ רחבת ידיס וסעשירו וכבר כתקיומו כסס סאיומים
וסחכעקות, אס לא כולם מקלחס, לא סיו אלה עוד כדאי לעורר רוח טעס אס חלל
להגניס כסס או אס דכריס אחריס סטו לבו אליסס, אכל סיס נכון לסוכיח על פניו
כי מרס את פי ס' וחיס כפוי עובס לו : נכסס כל בקיבור אס נמלא דכרי שלוחס, ס' אל
טעס מס סטס לב כ"י אל עבודה סאליליס, ונחקור אס מימי משס ויסושע דעת אחרות
ס' וסכל עבודה אלסי הנכר נכססו יותר בכינת סמון עס כ"י : לא חלפו לסס עוד
מחתיס שנס מימי יסושע עד שלעוכס על תוכותס כלו בני מדין בארלס ושללו פרו
יגיעס (שופטים סו' ו') ; או כ"י וכרו כי ס' אלהיס לור אבותס, ובקשו עור-מאתו ;
וסנס איס נביא כל אליהס ומוכיר לסס חסדו ס' ומסייס דכריו באמרו : « אני ס'
» אלהיכס לא תיראו את אלסי סאמרי אשר אתס יושכיס בארלס ולא שמעתס בקולי »
(סס פסוק יו'ד) ; זו עטס ראשונס שדוכר כלס א טעס כי עד סיוס סתוא לא נאמר לו
כבירור וכפירוש « לא תיראו את סאליליס » לפי שלכ טעס לא סיס נכון לשמעו ; וסנס
חלפו עוד מאס שנס, וספלשתיס רעלו ישראל מוס וכני מואב רלגוס מוס, וכ"י ועקו
לס' וסמודו חטאותס ובקשו עוד מאתו, וס' (כלי ספק ע"י כביא) מוכיר לסס כל
חסדיו ממלריס עד סנס, ומסייס דכריו באמרו (סס סו' יו'ד פסוק י"ב וי'ד) « ואחס
» עובתס אותי וסעבדו אלהיס אחריס לכך לא אוסיף לסושיע אתכס : לבו וועקו אל
» סלטיס אשר כחרתס כס חמס יושיעו לכס כעת כרתכס » : עתס איך נעלים עינינו
מראות כשני מקראות אלה מלעד לקראת דעת סכל עבודה סאליליס, ומוס יכולת
יתרס כסס לסכין דעת אחרות ס' ? אלה סס חוכחות אמורות כאוסי טעס כריחוק גדול
בין תוכחס זו וכין תוכחס זו, ולא כוכל כלי רלון גמור לעלס עינינו מן סאמת,
ולכחש כי כדכרי לעג אלה סאחרוניס (פסוק י'ד) יתראה מלעד גדול שלעדס סתפסעות
דעת אחרות ס', כעור שמשס כדבר כס כמשוא פניס גדול לדעת סכוכת סמחננדת
לס, ויסושע חשכ לב בני דורו כלתי ראוי לסכין אמתחס :

כ'

כתקדס כל מלכ דעת אחרות ס' מימי שמואל עד שלמס : תפלת חכס היא מלככ
סראוי לדרוש ממנו מלעד סתפסעות דעת אחרות ס' ; וגס אס יוטל ספק שמו שיר זס
לא ילא מפי חכס (גס כי אין סמך לספק זס כי מתוך דכריס עס עלי סכסן ידענוח
אשט עוכת סכל וכעלת מלילה נאס, ועוד כי כודע שכסמית סלכ מחמת שסן או תונס
ידוכרו לפעמיס דכריס כסגביס, כפרט אס סוא שיר כלתי מונבל כוס) מ"מ לא ניחסס
כ"א לשמואל, וס' כ כנדון שלנו כוכיח ממנה מס שרלוננו לסוכיח : וגס אס נכיח מס
ססויד לדבר חוקר חפסי (מס סאין סדעת סיסרס סוכלתו מפני שנוי סלשוכות)
סססופריס סתליפו ג' ספסוקיס סאחרוניס שגמומר קי' כ' ג' סאחרוניס שכתפלת
חכס (סערס כוספת כשנת תרמ"א) יכולת ס' סנסגכס על כל יוכלת היא ענינה וסדעת
סמושלת ככל דכריס, נכורת נקיי כפיס וכעלי חסדיס (כבוטוי כס על פועלי און ועל
כת אנוסי תלך לבו ממנס, אכל סקוטב שעליו ססוכ כולס סוא יכולת כל שביד ס'
(כי לס' מלוקי ארץ וישת עליסס תכל, ש"א כ' ח') ; וסלא די לנו לסביא מקרא אחר
ממנס (פ' ב') « אין קדוש כה' כי אין כלתך ואין לור כלסינו » לסורות מס סיתס דעת
סאלטיס שכלכ מחכרס : וכמס יפרד מקרא זס מן סדומס לו כשירת סיס « מי כמוך
» כלים ס' מי כמוך נאדר כקדש ! » אמת סוא שירת סיס שר איתס משס לפני טעס
למען ילמדוס ויסודרוס נס סס ; וספרס שיס בין מלילה « כי אין כלתך » וכין
סמלילה סכאס אחריס « ואין לור כלסינו » יורס כבירורי מלכ סומן סכלתי כטוח
וכלתי נכון על כנו דק סולך ולועד תמיד : וירלס לנו כי דעת אחרות ס' סולרנס
לעבור כדרך זס קודס סתכנס כטסרתס כלכ סמון טעס, וסרלס לנו ג' אחרית ממשלת
דכוי סאלוסות, יסיס שנחשוב רכוי זס כדעס גרידא או כחקירס על מסות סאלחות :
ומעתס נמלא עוד עבודה סאליליס אכל כאשר חקדס לבו וכירת אחרות ס' כמלאכס
נקיס וכרס ועבודה אל זר ככוית וראויה ללעג לעיני עובדיס או סעובדיס אותס עד
אותו סיוס ; כמלאכס נפחס מחדש כלכ טעס ע"י פתוי ילרס, או ע"י רלון לעובדיס,
לסדמות או ע"י סכות אחרות חילונויות, אכל לא כמלאכס עוד כדעת סאלטיס סיכולס
סיא לבדס לסכנס כלכ סמון טעס, כמלאכס כעבירס ולא כאמונס ; ושמואל סוא
סראשון ססוקיל לומר כבירור וכפירוש לעס סנקסליס אליו למשוח עליסס מלך « ולא
» ססורו כי אחרי סתמו אשר לא יועילו ולא ילילו כי סתמו סמס » (ש"א י"ב כ"ב) : זס
סמלעד שלעדס דעת ס' כלכ טעס, שעתס שמוכניס סס לסחליף סדר מדינו שלסס,

שמואל המלמד להועיל מדבר אליהם באלה, ובעות הוא כי מבינים אמתת דבריו ; באופן שכלי רשות שנתן שלמה לנשיו לבנות מזבחות לאלהים (מ"א י"א ד"ח) ; וכלתי עלת ידעם (שם י"ב כ"ח) לא היו ב"י חוזרים עוד לתעותם אחרו אלפי נכר :

כ"א

אחר שדבר שמואל דבריו אלה לפני קהל ועדם וסוף לקרוא עבודת אלילים כשם חסו, סכנת העם לסכין דעת אחרות ה' בעקרתם חיות גמורם סולכת ולוערת למראש עינינו : כשכיל ונראש אין דוד ושלמה מדברים בה בעוז ואון : וסמנע מערוך, אלהי ישראל אל אלהים אחרים הוא כבר ראיה חותכת לעטרת בינת אחרות ה' כדור סוס מבחר דורות קדמונינו כדון שלבו וגם כשמירת חקי עבודת ה' הכתובים בתורת משם : כחזור עתה לדבריו דוד ושלמה לפני קהל עדת ב"י ; הראשון כפרט שמה אלי גיל כדברו על אחרות ה' בעל דעה שנתפשה או בהמון עמו, ומוסר עלים באופנים סרבת, ומסכפה מכל לך, ומליירה בגוונים מבוונים שונים ; ועד ימיו לא מלאנו אופע מליצות כזם לדבר בה, ואחריו לא קם כמותו משתמש במליצות אלה באופע רב, אפילו סככיאים הכלחמים בהרב לשונם נגד חקי עבודת אלהי סככר ; לפי שבדורות שקודמים סיו מליצות כאלה נעלות מבינת בני סדור, ובדורות סאחרונים לא סיו עוד לריכות להכנת אחרות ה', כי המון העם כבר סכינס וסככיסם כלבו : סנס נתן סככיא מגיד לדוד כי כזו סיושב על כסאו יכנס סכית ססיה כלב דוד לבנות לה' ; ודוד בא ועומר לפני ה' ומדבר תודם על סכטחם זו, וכתודתו כופל כמס פעמים וכמליצות שונות דעת אחרות ה', והודאס זו ואחרות כמות כמלאות כש"כ ס' ו' וברס"א ס' י' ; כחקרם בא סכרש סיש בין שני סספרים כמקלת מליצותם ; ואעפ"י סספר ד"ס ככתב אחר גלות כבל, כראש כרור שלפני סמחבר סיו דכרי סימים סכזכרים כמס פעמים כספר מלכים וכד"ס סכידיו, בעוד שדכרי סימים ססס כאכרו ממנו ; ודעתי כועה לומר שדכרי דוד ושלמה נאמרו בריוק כמו שהס לפנינו כספר ש"כ ומ"א, וסיכויס קלי סערך שסספרי ד"ס שלנו אינס כ"א סנסות מיד כותב סספר ; או מיד סחכרס, ולפי דעתי ססיר כמו ססוא בר"ס א' י"ו נאמר לפני קהל ועדם, וכמו ססוא כססלים מומור ק"ה ככתב לדורות, וסוסמט כו מפסוק כ"כ עד פסוק ל"ז ססס מקראות לקועים ממזמורים אחרים, וסחחס סיים כסיפור יליאת מלרים ; (סערס כוספת כשנת סתדמ"א) : כש"כ כמלא « על כן גדלת ה' אלסים כי אין כמוך ואין אלהים וולתך »

וכד"ס « ה' אין כמוך » ; כש"כ « ויגדל שמך עד עולם לאמר ה' זבאות אלהים על « ישראל », וכד"ס « ויאמן ויגדל שמך, ה' זבאות אלהי ישראל » ; כש"כ « ועתה « ה' אלסים אתה סוא סאלסים » וכד"ס « ועתה ה' אתה סוא סאלסים, « וכדכרי דוד לזרים ולסרסים ולגכורים (ד"ס א כ"ח ט') לזרס לבנות בית לה' כימי שלמס כתוב « כי כל לבנות דורש ה' וכל יזר מחשבות מכין » ובכרכת שברך דוד אח"כ את העס אחר ססתגרכו לככין סכית יש (שס כ"ע יו"ד) « כרוך אתם ה' אלהי ישראל אבינו « מעולם ועד עולם. לך ה' סגדלס והגבורס וסספארת והנלכת וססוד כי כל כשמים « ובארץ לך ה' סממלכס וסמחנשא לכל לראש וסעשר והכבוד מלפניך ואתם מושל « בכל : ובידך כח וגבורה וכירך לגדל ולחזק לכל » ; וספלת שלמס כיוס חיכוך כסמ"ק נאמרה לפני העס, וזה דבריו לס' (מ"א ח' כ"ב ד"ס כ' ו' י"ד) « אין כמוך « אלהים כשמים ממעל ועל סארץ מתחת... כי סאמנס ישב אלהים (כד"ס את סארס) « על סארץ סנס סשמים וסמי סשמים לא וכלכלוך אף כי סכית סוז אשר ככיתי, « ודברים כאלס ישנס ב"כ בר"ס (כ' ב' ד' וס') במלאכות שלמס לחירס מלך לזר סעובד אלוסות רבים ע"כ שלח לו שלמס לאמר « כי גדול אלהינו מכל האלהים » : כוכיר בא מקרא שכתוב בפר' תרומס « וסכנתי בתוך בני ישראל » וכמה מליצות אחרות סדומות אל מקרא זה ססמורות מפי משס לסשפיל דבריו לסרך בינת כני דוד, ונערך ב"כ מליצת « אין כמוך אלהים » למליצות סזכרכו למעלת כס' י"ב וכ' ; ומליצת « כי ה' אלהי ישראל בא כו » סממלאת ביחוקאל (מ"ד ב') ר"ל כגלית סכינתו כשער ססוא, והראיה מה שכתוב שס פסוק ד' ; וכמומור פ"ד (ה') סאמור מפי דוד כימי עלומיו כשסים כורח מפני סאול מלאכו « אין כמוך באלסים ה' ואין כמעשיך, כל גויס « וגו' כי גדול וגו' », וכסים לב כי דברים אלה אינס בדרך סאלח כמו דכרי קדמוני דוד ; (גס זמן חיבור מומורי ססלים כוכל לסיליא לאור ע"י דרישת לעוד דעת אחרות ה' סכנלס מדכריתס) ; ועוד ראיות רבות ונאמנות יש לנו מימי סמואל, אכל מאהבת סקיצור כחדל מדכר כס :

כ"ב

שלמס נתן רשות לנשיו לעבוד אלהים אחרים וסרשס סיכנו מזבחות לאלהיהן כהר אשר על פני ירושלים (מ"א י"א ו') : עתה סדכר סוס מסך אחריו תולדות לדוד ודוד כי סוכרסס אחרות ה' להלחס עוד ארבע מאות סכס לסתגכר על יואת אל ככר ;

הקדמה

אבל נחקור אם ראוי זה שנתן שלמה לכשיו סוּיָק באמת לדעת אחרות ה' אם שכיב לב העם ואחור מסבין אותה; איך דברו הנביאים שבאים אחריו שני ממלכים האלם על ה' ועל האלילים עם העם סוף סמבין האמת סיטב, אבל הים רודף אחר תועבות עבודת האלילים; האם חזרו להשתמש במליצות שהשתמשו בהן הנביאים בדורות שקודם דוד, כשבאו לדבר על ה' ועל האלילים? האם חשבו שזומעיהם לא יבינום בהזכירם שם ה' ? האם יראו להקליף לב העם עליהם בלעגם על האלילים ובקראתם אותם כשם הכל ותהו לפני קהל ועדה? לכל האלות אלם כשיב כסימנים שבאים במכתבו זה: עתה תשכ לבך קורא נעים אל מדם בלתי נכחדת שכבינת האדם ובחיייו עם ועם, וסוף שתדיר רכ העמל טרם דעה אמתית ומועילה לבני האדם תתפשט ותלא מן חכא אל הפעל, אבל כיון שסוף אפילו מקלת בני האדם לתודות עליה (גם אם לא יודו עליה בפירוש), כיון שהגיעה לסיוות מוכנת גם למתי מספר, לאנשי סגולה, לכת ומשפחה, לא חסוף עוד; אך אם דעם זו הפעול על משפטיו גוי להחליפם, על מנכבי המון העם, או אם תועלת המושל תוזק על ידם, פעלם יוכל להפעלם, יד אדם תשכיחנה לדור או לדורות, תכריחנה לגלות מהארץ שם נולדו, אבל להשחידם לא תוכל; תשנה לודתם, תלך לם לארץ אחרת, אבל השתררות בן אדם וכה המאורעות (לפי מה שמגידות לנו קורות העמים) לא הניעו מעולם להשחיד דעם, לקלות רגלים באופן שלא תלך עוד הלוך ולעוד, וסדעות אינן בנות תמותם, וכאשר נולדו אין ככה אדם לככותן; ואם כותבי קורות ב'י משלמם עד עזרא לא היו מגלים לנו שום רושם מדעת אחרות ה' בעם, שתיקתם זו היתה דבר זר מאין כמותו בקורות בני האדם על הארץ, ובגלל זה סיינו רשאים לבזר אומר כי נפלם טעות בדברי סכותבים, או שם דברים בלתי מדויקים; סיינו רשאים להטיל ספק באמתת מכתבים אלה ולחשוב, ע'י רשיון סכיתן לנו מחמת סתדמות סדכריס קמיד ככל כדון כום, ששתיקם זו נגודת ממעדר מעינות לשאוב מהם, מממשלת עריך ששלטת עבודת אללוסות סרבת עד שעלם כידה להשחיד כמשך דורות כל סמלילות סמורות על דעת אחרות ה' בעם ולמחות כל רושם ממנה; אבל עתה נלך הלוך ודרוש אם נוכרת לדון כן כדון שלנו:

כ"ג

נבוא אל חקירת ספרי קורות ב'י מיום החחלק סמלוכה עד זמן נביאים אחרונים: « כה אמר ה' אלהי ישראל סנכי קרע את סממלכם מיד שלמה ונתתי לך

הקדמה

« את עשרם סשכטים » וסשכט סאחר ימים לו למטן עכרי דוד ולמטן ירושלים סעיר « אשר כחתי כה מכל שכעי ישראל » יען אשר עובדי ויסתחוו ו... ולא סלכו כדרכי « לעשות ס'ישר בעיני וחקתי ומשפטיו כדוד אכיו » (נ"א י"א, ל"א-ל"ג): דברים אלה דבר אחרים סנכיב לירכעם, ושלמם עורכו חי, ונבא לו כי יתנשא לכסא סמלוכה, וזרו ללכת כדרכי דוד (שם פסוק ל"ח); ומדברים אלה נראה כי העם לא נקם מכל וכל מתטות אחר ססכל ולא הים לבו שלם באחרות ה' עד שייסם לכעות כו כי לא ישעם עוד אחר עבודת אל ככו; מ'מ דעת אחרות ה' היתה עוד סמושלת בקרב כ'י, כי כראשית מלכות רחבעם כן שלמם נסיתם סחלוקס כשכנוים בין מלכות יסודם ובין מלכות ישראל; וירבעם מלך ישראל הדוּקָה סן יתור עכרת ה' כירושלים ונרור אחריו גם יתור סאימם שנית, סקים כממלכתו עכודם חדש כסנים חדשים, ובתי כמות קדשים: עתה אם המון העם הים מאמין באלסי סככו, אם דעותיו סיו כמלכ שליירכו סיותם כימיים סקודם סמואל, הים יכול ירכעם לפנות לעבודת אלסי כל גוי מן סברים אשר סכיכותיו; אבל סוף עשם שני כתי כמות סאחר וכבית אל, מקום קודש מחמת מראות הלקים שראם שם יעקב אכיו, וסשני כדן כקלם תרבו סלפוני, וככל אחר משני סבתים שם ענל זסכ, ואמר לעמו « דב לכם מעלות ירושלים, אלם אלסיך ישראל » אשר סעלוך מארץ מצרים « (שם כ"ב כ"ח); ומה תלא לנו מכל אלה? תלא לנו כי כינת העם את סאלסיס לא כעות, כי הים אפסר לסתעותו מני דרך, לססירו מעבודת ה' סיסרם, וכמשך זמן הים אפסר ב'כ לטבעו שנית בסכלותו כימי קדם; אבל תלא לנו ג'כ כי דעת אחרות ה' אלהי אבותיו לא כמחקם מטופות לבו: והכחיים וסלויים עזכו מגרשיםם וסחוזתם וסלכו ליסודם וירושלים, וגם רכיס מכל שכעי ישראל סנותניים את לככס לבקש את ה' אלסיסם כאו שם (ד'ס כ' י"א, י"ב וט"ז): וגם כמלכות יסודם לא כשארם עבודת ה' נקיה כי סמלך וסעם עובד תורת משם, רק חכף סיותם כסככה ככגעו לפני ה' ושכו אליו (שם י"ב ו'); ולא סדלו מוסודם דברים טובים, וסמלך הים סוקד על דלתית כ'ינו ה', אבל לא סכין לבו לדרוש את ה' (שם פ' י"ב וי"ד):

כ"ד

אחרי מות רחבעם מלך יסודם סיו כעמו עיבדי אלילים מתו מספר, אבל רוב אנשי יסודה וכית סמלך סיו כאמנים לעבודת ה' וליחוד שמו: וכספר מלכים נקחא כן רחבעם כשם אבותם, ויסופר לנו כי סלך ככל תטאות אכיו ולא הים לבו שלם עם

ה' אלסיו, רק אינו מזכיר שעבד אלסים אחרים; ובר' (כ' י"ג, ס' י"ב) קוראו
אביה ומספר לנו כי סיתם מלחמה בינו ובין ירכעס מלך ישראל, וחיל יהודם סים
מחזיתו של חיל ישראל, ואביה קם מעל להר למרים ודבר לחיל ישראל דברים המורים
כמה נבטה עדין ככל ישראל דעת אחדות ה' «ה' אלסי ישראל כהן ממלכה לדוד
« לעולם, ויקם ירכעס וימרוד על אדוניו, ועתה אתם אומרים להתחזק לפני ממלכת
« ה' ואתם המון רב ועמכם ענלי זהב אשר עשה לכם ירכעס לאלהים הלא הדחתם
« את כהני ה', וכל הבא למלך ידו כפר בן בקר ואילים שכעה וסיה כהן ללא אלסים,
« ואנחנו ה' אלהינו ולא עובדוהו, והנה עמנו בראש האלסים, אל תלחמו עם ה' אלהי
« אבותיכם כי לא תלחמו: ובמלכות אסא כנו של אביה שכו בני יהודה לעבודת
ס', וכמעט עבדוהו כמו כימי דוד, ודבר על מלך זה יותר ממה שידבר על אביו,
וכמ' (ט' י"א וי"ד) כתוב שהסיר כל סניולוים שעשו אבותיו ולכו סים שלם עם ה'
כל ימיו; ותפלה זו התפלל לה' בערכו מלחמה נגד הכושים שבאים עליו עד מרשה
בחיל גדול עד מאד (ד' כ' י"ד וי"ד ט"ו, א' ט"ו); « ה' אין עמך לעוור בין רב
« לאין כח, עורכו ה' אלהינו כי עליך נשענו וכשמך באנו על הסמון סזם, ה' אלהינו
« אתה אל יעזר עמך אנוש; ועורוהו כן עודד הכביא סיתה עליו רוח אלסים, ויאל
« לקראת אסא ויאמר לו שמנוכי אסא וכל יהודה וכימי ה' עמכם בהיותכם עמו
« ואם תדרשוהו ימלא לכם ואם תעזבוהו יעזב אתכם, וכשמע אסא הדברים האלה
« ויעבר ששקולים מכל ארץ יהודה וכימי ה' והגרים עמסם מאפרים ומנשה ומשמעון,
« ויקבלו ירושלים, ויבאו בכרית לדרוש את ה' אלסי אבותיהם ככל לכבם וככל נפשם,
« וכל אשר לא ידרוש לה' אלסי ישראל יומת, וישבעו לה' בקול גדול, וישמחו כל יסודה
« על השכועה כי ככל לכבם נשבעו וככל רכונם בקשוהו: »

ב"ה

מלכות יסודה תחת ממשלת יסושפט בן אסא היתם כאמנם באחדות ה' שמלך
כשר זה סחזיק בה' ונבה לכו כדרכי ה', ושלח כהנים ולוים ושרים ללמד את ספר
תורת ה' (ד' כ' י"ז וט'), ותעמיד שופטים בארץ וזרום כרברים נכוחים ליראת ה'
לאמונה ולתמימות (שם י"ד, ד' וי"א); וזם תחלת דבורו לפני קהל יהודם אנשים
וכשים וטף « ה' אלסי אבותינו הלא אתה הוא אלסים בשמים ואתה מושל ככל ממלכות
« הנזים » (שם כ' ו'), וכמ' (כ"ב ל"ג) מספר בו שהלך ככל דרך אסא אביו לא סר

ממנו, לעשות הישר בעיני ה', אך עבמות לא סרו, גם כי סוא סתדל לססירן (ד' ה'
כ', י"ז ו'; כ', ל"ב ול"ג); ועבמות אלה ססירי סמלכים לא סללחו לכערן סיו
מקומות מקודשים לעבודת ה' קודם כנין כסמ' (ש"א ט' י"ב; וי"ד ו' וי"ג; מ"א ג'
כ' וד'), ולא חדלו מהקריב כהן כ'א זמן מועט ולא לעולם, או מחמת סכנת סמקום
או מחמת נחוש, וכימים האחרונים סקריכו כסן גם לאלילים, אבל סכתוב כדברו על
אלם מפרש דבריו (כמו כמ' י"א י"ז, י"ב ל"א), או סמך לסס שס פרטי סמודיע עיכס
(ירמיהו ז' ל"א): כימי יסושפט, אחר כמה מנשאים נפשם למלך, סנוטלים לסס סמלכותם
כזרוע כהרגס המלך סיושב על כסאו, ואחר כמה מלחמות בין מחויקי כיד זס או זס,
מלך על ישראל אחאב כעל איובל כת מלך לידונים סאדוקס כעבודת סבעל וסאשרם,
ומחמת לבו סחלש כיתן כידם, וסיו ססטה אותו לתועבות ואכזריות שלכו וכפשו רחקו
מסן מכל וכל: עתם ממקלת קורותיו כראס כמס גכרם קעת אחדות ה' כלכו וכלכ
עס ממשלתו: ואליו סכביא מככא לו סעזר טל ומטר שלש שנים, וחמת איובל כיתכס
על כביאי ה' וכמעט מתו כולם על ידם לולא עובדים אשר על בית סמלך אחאב
ססכביא מאם מהס; וככלות שלש שנים, כראס אליהו אל אחאב, ואלה דבריסם איש
אל דעסו מ' א' י"ח, י"ז וי"ח « סאתם זס עכר ישראל! » — « לא עכרתי את ישראל כי
« אתם וכית אביך בעובכס את מלות ה' ותלך אחרי סבעלים; » ואליו קכך אל סר
סכרמל כל כביאי סבעל וכל סעס, ויעץ לובוח סר לה' וסר לבעל, וכזה יוכר כי סבעל
סכל ותס; וכולנו יודעים לעב אליהו על סבעל (שס פסוק כ"ו), ויירדת סאס מן
סשמים כאופן סעס קרא כקול גדול « ה' סוא סאלסים, ה' סוא סאלסים! » (שס פסוק
ל"ט); עתם בקראנו כל אלה אס כוכל להכיה סככתה כעס ססוא דעת אחדות ה' ?
ובן סרד מלך ארס כלחס בישראל, ואחאב כסגר לכוא בשמרון עיר דלתים וכרוח כי
ירא סתלחס, והנה ככיא כנש אליו ומכתיחו כשס ה' כי יותן חיל ארס כידו, ואחאב
שואלו « כמי? » והכביא עונסו « כנערי שרי סמדינות » — « מי יאסור
« סמלחמה? » — « אתם! » ואחאב מאמין לדבריו וכמאתים ושלשים ושלסס כערים
וסכעת אלפים אנסי חיל אחרים כנש לקרב עס בין סרד ועס שנים ושלשים מלך אשר
אחו (שס כ' י"ג וט') וכוחו: אס' איובל מלום סקילת ככות ואחאב יורד אל
כרמו לרשתו, וסנה אליהו כא אליו ומככא לו כל סקללות סתחככה עליו ועל ביתו יען
סתמכר לעשות הרע בעיני ה' (שס כ' א' כ'). וכשמוע אחאב דברים אלה קרע בגדיו
ושס שק על כסרו ולס ושכב כשק וסלך אט; ומיראת אלסים שמיכס סכביא מגיד יאחאב

הקדמה

(שם כ"ב י"ט) דים לסורות כמה גברה דעת אחרות ס' בלב כ"י לפי שכמשול עבודת
 סאלילים סיה קי אפשר לזייר לעם כבוד ס' ככבוד מלך אחר מיוחד סיושב על כסאו
 וכל לכא שמים עומדים לימינו ולשמאלו ; אכל גם כי נתפשט דעת אחרות ס' סים
 מעיב מלכי קדם המתעלמים מעיני כל אדם חוץ מעיני מנחר עבדוים שיקבלו זיור
 פנוליא של מעלה ססיכנת כסא ס' סנעלם מעיני כל חי, ועכ"ז לא יסיו נועים מתורת
 משח סמלמדת כי ה' אחר ואין זולתו, כנראה מכל זיור מראם כבוד ס' שכת"ך ממראם
 זו של מיכחו עד סמראם סרומת לה שבספר איוב (א' ו') :

כ"ו

אחזים בן אחאב סלך כדרכו אכחיו, אכל מלאנו אחר משריו ירא את ס' אלסו
 אליסו (מ"ב א' י"ג). וגם נמלאו כמלכות ישראל בני הכביאוס זידעו בעליה אליסו
 סשמימם, ויטורס אחי אחזים מורם כיכולת ס' (שם ב' יו"ד) ; ומאסכת סקיזור לא
 נזכיר כאן כל סמעשים שעשם אלישע שמהם נראם ברור כי לא ככרס דעת אחרות ס'
 גם ממלכות ישראל, אכל לא כחשם מסזכיר אחר מהם סמורם סתפשטות דעם זו כסמון
 סעם, גם כי סעתיס סחכס סלזיורכס כעתי תעות אחר עבודת אלילים היותר מכוערת ;
 וארס ילאו גזיורים וישבו מארץ ישראל נערס קטנח ותסי לפני אשת נעמן, ותיען
 לבכרתס לדבר על לב כעלם שיפנס אל אלישע אולי יאספסו מזרעו : עתס אין כוכתנו
 לדבר כנפלא שבמעשם זה, רק נעיר כי עוכד אלסות סרכס כמו כעמן סארמי סים
 יכול לחשוב סאלתי אלישע סיתס לו יכולת פרעית על סתחלואים ועל רפואותס, כמו
 סקדמוניו אמרו כי אלסי סרים סוא ולא אלסי עמקים (מ"א כ' כ"ג) : אכל איפס למד
 נעמן מלינות אלס שילאו מפיו לפני כל מחנסו אחר שטסר כירדן « סנה כא ידעתי כי
 » אין אלסיס בכל סארץ כי אס כישראל, « בעוד שיתרו כבואו אל משס אחר יליאת
 כ"י ממלרים לא אמר כ"א « עתס ידעתי כי גדול ס' מכל האלסיס » ? ואיפס למד
 ליראס סן יקלף ס' עליו אס יוסף להסתחות לאלסיו כבואו בית רמון כסשען ארוניו
 על ירו ? כאמת לא למד כל אלס מפיו אלישע סאומר לו בלכר « לך לשלום » ! ואינו
 מנכס אופו על דבר הסתחוויתו בית רמון כיון שמלכו בבית סמלך מכיאו לזס ; גם לא
 למד כעמן כל אלס מפיו סמלך יטורס שלא עלתס סשנתת סאל כדעתו כלל, וקרע כגדיו
 בקראו ספר מלך ארס, כי ירא סן תסיס זאת תואכס לכוא לסלחס עמו : א"כ ממי
 כפחה יראת ס' סמתכוללת לעין כדכרי נעמן סעוכד אל ככר ? כודאי סביע לאזנו סמפ

הקדמה

אמונת כ"י ומשפטיוס, וא"כ מפורסמת סיתס דעת אחרות ס' ועבודתו כימיס סחס :
 ויטורס בן יושפט לקח לו לאשם את עתלים כח עמרי מלך ישראל וכפתס אחריו
 לעשות סרע כעיני ס' « ויזן את יושבי ירושלים » (ד"ס ב' כ"א י"א) ; אכל יואס בן
 בנו סהוקס על כסא סמלוכס ע"י יסוידע סכחן סגדול סוכא על ידו סוא וכל עמו
 ככרית להיות לעס לס' (מ"ב י"א י"ז, ד"ס ב' כ"ב ט"ז) ולעכוד עבודת ס' כאשר לזס
 משס ; אך אחרי מות יסוידע כתפתס יואס אחר סעס ונזכר את ס' (ד"ס ב' כ"ד י"ז),
 ואמלים ככו כתחלת מלכותו עשה טיטר כעיני ס' רק לא כלככ שלס (שם כ"ס ב') :
 וכימיס ססס יסוא מלך ישראל סמאמין כאחרות ס', סכחית כל בית אחאב, וססיר
 עבודת סנעל ססכניסס איובל בקרב ישראל, אכל לא ססיר עבודת שני סעגלים
 ססקיס ירבעס, ואחריו סלכו כל לאלאיו וגם שלס סקשר, על זכרים סאחרון סכלאלאי
 יסוא ומלך תחתיו : וכימי סמלכיס סאלס לא נמלא זכר לעבודת אלילים כישראל כ"א
 קויס סאשרס (יער סמוקדס לס' שבו ססקירו סכסיס עלמן לזכות לכבודס) כעיר סומרון
 (מ"ב י"ג ו'), וסיא סאשרס שעשם אחאב (מ"א ע"ז ל"ב) :

כ"ז

עתס סעכרנו תחת עיכך קורא כעים כל סדורות ממשס עד שלמס וחקרנו
 כסס סתפשטות יחוד ס' וסטרס מדעות עבודת אל ככר וכדורות סחלפו אח"כ עד
 ישעים וסושע כביאי ס' ראינו עבודה זרס ככנסת בארץ ישראל מחמת חולשת לב שלמס
 ססתירה לכסיו, ומחמת דאנת ירבעס סן תוקח סמלוכס מידו ; ואח"כ ראינו עבודת
 סכעל ככנסת בארץ ע"י איובל אשת אחאב ועתלים אשת יטורס, ועס כל אלס ראינו
 עיקר דחנו, סוא אחרות ס', קויס לעולס ועוכר כנחלס מאכות לכביס ; ומעתס יש
 לכו ראיות ברורות ורחכות על דעות עס כ"י ועל יראתס את ס' כי סלא לפנינו ספרי
 כביאים אחרונים : כחקרס כא כקיזור מלחמת אחרות ס' עס סאמונס באלחות סרכס
 כמשך ימיס אחרונים אלס, ואס עד עתס מיעוט סראיות סכריחנו לסכיא כמעט כל
 אותן סכתוכות כספר, מעתס שיט לכו שופע מסן, כנכיל דיכורנו וכביא רק אותן
 סמחמת כירורן סנגלס כיותר סגדנס לא כלכד סוית דעת אחרות ס' חוץ כ"י, רק גם
 לכחס סלך ולעוד כדורות ססס סספרי קדשנו סמספריס קורותס דכרו כסס כקולר
 לשון : ויען כי דעס זו מטבעס, אחר שכפולס אינס בעלת סתרכות מלד עלמח כראס
 סתרכותס מלד סתרכות סמודיס כס או סראויס לסכיכס עד כוא יוס וסתקייס

הכנתה סאל ע"פ זכרון (י"ד ט') « זעיה ה' למלך על כל סארן ביום סטוא יסיה ה' »
 « אחד ושמו אחד » ; וכבר סתפלל שלמה שם' ישמע'גס אל תפלת סנכרו קבא לסתפלל
 כב' סמק סבירושלים למען ידעו כל עמי סארן את שם ה' (מ'א ח, מ'א-מ'ג), וישעיה
 סנביא כאת סנכואותיו סראשוכות, סכודאי כבאס לפני מלוך חוקיה על ישראל,
 מוכיה לעס ובפרט לאיליים גבסס כו נטשו מנסגו עמס וכילדו גכרס ישפיקו
 (ישעיה כ' ו') ; מ"מ סוא מתחיל תוכחתו כדכרס אלס סנעתקוס גס בספר מיכס
 (סי' ד') סכודאי סעתיק סוא מישיעס, וסראים כו באר דכריו יוסר וסוא כמפרש דכרי
 קודמו (עיין ישעיה כ' ו' וערוך דכריו שס עס דכרי מיכס ס' ט') « וסיה כאתרית
 » סימס ככון יסיה סר בית ה' כראש ססרס ונשא מנבעות ונסרו אלו כל סנויס .
 « וסלכו עמוס רכיס ואמרו לכו ונעלס אל סר ה' אל בית אלחי יעקב וירכו מדרכיו
 » וכלכס באורחותיו כו מליון קלס תורה ודבר ה' מירושלים » : וחוקיס מלך כשר
 קרא לעכדיו וגס לעכדי מלך ישראל לבוא לעשות ספסה בירושלים, ומקלת מעכדי
 מלך ישראל סחקו וסלעיגו ברלס סכאים אלוסס, אכל אנסיס משכעו אשר ומנסס
 וזבולון ככעו וכאו לירושלים (ד'ס כ' ל', יו"ד ויא') ; וככלות ימי סחג סכו כ'י
 לאתחזקס לעריסס, ואתריתו סאליליס עד לכלס (שס ל'א א') ; וכספר מ'כ (י"ז כ')
 מנספר לכו כו המלך חושע בן אלס עשה סרע כעיני ה' רק לא כמלכו ישראל שהיו
 לפניו, ובעלות עליו סלמנאסר מלך אשור סיס לו חושע עכד וסשיב לו מנחס ואת' כ'
 מלך מלך אשור בסושע קשר ועלס וכו על שומרון ולכדס וסגלס עס ישראל אשורס ;
 וסנכרויב עלס על כל ערי יסודס סכורות ויחפסן וסכיא גס ירושלים כמלור, ודבר
 על ה' אלסי ישראל כדבר על סאליליס מעשה ירי אדס ; או יתפלל חוקיס וחלס את
 סכו ה' למען יסיה בעורו, ואלס דכריו . « ה' אלסי ישראל יושב סכרוכיס אתס סוא
 » סאלסיס לכדך לכל ממלכות סארן טעס ס' אזיך ושמע פקח ס' עיכך וראס
 » ושמע את דכרי סנכרויב אשר שלחו (לרכשקס) לחרף אלסיס חי . אמנס ה' סתריכו
 » מלכו אשור את סנויס ואת ארלס . וכתכו את אלסיס בלש כו לא אלסיס סמס כו
 » אס מעשה ירי ארס עץ ואכין ויאכדוס . ועתס ה' אלסיכו סושיענו גא מידו וידעו
 » כל ממלכות סארן כו אתס אלסיס לכדך » : אחר כל ליריסי אלס (ובנקלס כוכל
 לסרכות כמוסס ולסרתיכס) סלא לסערפס תסוס אס כעתיק כאן דכרי סנכרויכיס על
 יכולת כל סכיד ה' ועל סכל סכליס סכאליליס, ועל ממסלת ה' ככל סארן, וכדומס ;
 סלא די לכו סכרשוס באן מקראות אחריס שסס סקורא יחפן ידרשס וימלאס כמקומס

(ישעיה כ"א ט', מ"ד, ו' וב' ; ירמיה כ"י י"ב, י"ד כ"ב, כ"ז ס' ; יחזקאל במקומות סרכס
 עד אין מספר ; שושע ד' י"ב ; יואל כ' ד' ב' א' ; עמוס כ"י י"ג, ט' ס' ; מיכס י'
 ט"ז, זכרית י"ב א' י"ד ט') :

כ"ח

מנסס ככו של חוקיס סקיס שניה עכודת סאליליס וכנפלו כיד שרי סלכא אשר
 למלך אשור ככע לפני ה' וחלס את פניו, וכסכו לירושלים למלכותו ססיר את אלחי
 סנכר וסקיס שניה עכודת ה', וסעס עורס מוכחיס ככמות עמ'ש עליסן כסי כ'ס רק
 לס' סיו וזכחיס כסן (ד'ס כ' ל"ג י"ז) ; ואתריו מלך אמון ככו שתי שניס כלכר,
 ואתיו יאסיס שסלך ככל דרכי דוד. אכיו וכל נטס מסן ימין וסמאל (מ'כ כ"כ כ' וד'ס
 כ' ל"ד כ') « ויסר כל סתועכות מכל סארלות אשר לכני ישראל ויעכד את כל סממלא
 » כישראל לעכוד את ה' אלסיס כל ימיו לא סרו מאחרי ה' אלחי אכותיסס » (ד'ס כ'
 ל"ד ל"ג) : אכל עס כל זס סיו עור כיומי ויאסיס עוכדי אליליס ככני יסודס כנראס
 מנכואות ירמיוס (סי' ג' ו' עד סו' ו') ; אך כשיב אל לככו סנכרויב מוכיה לעס עון
 עכודס ורס עס עכירות על דרכי סמוסר ; ובימיס סאחרוניס כלכר כלאת יאסיה
 מילדותו וכסכיאו את עמו לעכודת ה' או כשחיס עשרס שכן שעפרו מיוס מות יאסיס
 עד מלוך אדקיס סוא מוכיה לעס סכלותס ; כו חשכו עכודת סאל כבית מקדשו תוכל
 לקוס עס תועבות רכות שסיו עוסיס לפכוד סכעל וסכואו חיא וספער על אלס (שס
 סי' ז' וסכאים אחריו) : אכל לא כחשוב בעפרו זס סכל סעס תעס אחר תועבות אלס,
 לפי ססכויסיס כקנאתס לס' וכתוכחותס כשמו לא שער מתכן ככואתס, ולא קשו להגיד
 כו לא לכל סעס רק לחועתיס כונעיס דכרוסס, וסיוס די לסס לכנס סירסיס וסנאמניס
 לס', כסכויסס תיך דכרי תוכחותס, אחר ככואת סעוכס לאומס, גס שובס לימי כעורית,
 וסללחחס אחר שססחר מן ססיגיס, מן סתועיס כעכודתס וחולכיס כדרך לא ירס :
 וזה יפתור לכו ססתנגדות שיס כין סימני ספר ירמיוס סנכרויכיס, וכין סיפור לרקת יאסיס
 סממלא כספרו מ'כ ודס'כ, וגס כן מפקח עיני סכלכו להרו גס על ככואות אחרות
 כמוסן, ומורס כמס יעעו סחושכיס כל גוי כעשת כולס מקשס אחת, וכחדלס מיגיע
 ודיוק די לחס לרון מן סכלל על ספרט, כאילו חברת כני סאדס לא סחובר מאיסיס
 שזכיס סלכל אחר מסס סויוס וכחירס כפני עלמו ; עתס מקלת כני יסודס סיו ארוקיס
 כעכודס ורס, ומקלתס (ובפרט סאליליס) סיו ססרי אמונה ככל אלות או סיו מאמיניס

בכניאי ספקר תכבאים כשם ס' כי ירושלים לא תפול ביד מלך ככל באופן שהטאות
 תמחיכה, ורק השלישית תיחס נאמנת לאחדות ס' ולעבודתו ; ועל זה סיינו וכולים
 לתרבות סדאיות, אבל די וסותר הספר הכתוב בירמיה (כ"ט, ד' - כ"ג) שנדבר בו בסיומן
 שאחר זה ; ושלישית זו שמעם בקול ס' מפי ירמיה, ונלתה כרלון לבבל עד יום מלוך
 כולש על כל סארלות שבתן כפויס בני יסודס וישראל, שילאו משס ושבו לארמתס
 וסיו סס שנית לבוי שמקרכו לא חדלס עוד דעת אחדות ס', ונחקיימס לדורי וורות כלי
 פיסוק וכלי מוכע :

כ"ט

ואס נחקור על דעת אחדות ס' האמתית שנלתה לבבל עס אכשו סגולס סראשויס,
 לא נוכל לזייר זיור יותר אמתי ממלכ עיקר דתנו זס כחלת גלות כ"א כסניאנו
 כאן הספר ששלח ירמיה לבוליס ביד סמלאיסי סכאים ככלס אל נכוכדנאלר כשס
 לדקיס מלך יסודס : ואלה דברי סספר (ירמיה כ"ט, ד' - כ"ג) . « כס אמר ס' לבאות
 » אלסי ישראל לכל סגולס אשר הגליתי מירושלים ככלס . ככו כתיס ושבו ונעשו גנות
 » ואכלו את פרין . קחו כשים וסולידו כניס וכנות וקחו לבניכס כשים ואת כנותיכס
 » תכו לאכסיס ותלדנכס כניס וכנות ורכו סס ואל תמעטו . ודרשו את שלום סעיר
 » אשר הגליתי אתכס שמה וסתפללו בעדס אל ס' כי כשלומס יסיה לכס שלום . כי
 » כה אמר ס' לבאות אלסי ישראל אל ושיאו לכס נביאיכס אשר כקרבכס וקסמיכס ואל
 » תשמעו אל הלמתיכס אשר אתס מחלמיס . כי שקר סס כבאיס לכס כשמי לא שלחתיס
 » כאס ס' . כי כס אמר ס' כי לפי מלתא לבבל שבעיס שנס אפקד אתכס וסקמתי
 » עליכס את דברי הטוב להשיכ אתכס אל סמקוס סוס . כי אנכי ידעתי את סמחשכת
 » אשר אנכי חשב עליכס כאס ס' מחשבות שלום ולא לרעס לתת לכס אחרית ותקוס .
 » וקראתס אתי וחלבתס וסתפללתס אלי ושמעתי אליכס . ובקשתס אתי ומלתתס כי
 » תדרשני ככל לכככס . וכמלתתי לכס כאס ס' ושכתי את שכותיכס וקבלתי אתכס
 » מכל סגויס ומכל סמקומות אשר סדחתתי אתכס סס כאס ס' וסכתי אתכס אל סמקוס
 » אשר הגליתי אתכס משס — כי אמרתס תקיס לנו ס' כבאיס ככלס » (סמכטיחיס
 לכר שגשוכ כמהרס תחת ממשלת לדקיס מלך יסודס) . « כי כס אמר ס' אל סמלך
 » היושב אל כסא דוד ואל כל סעס סיושב בעיר סואת ירושלים אחיכס אשר לא ילאו
 » אתכס כגולה . כס אמר ס' לבאות סכני משלח כס את סחרב את סרעב ואת סדכר

» ונתתי אותס כתאיכס השעריס אשר לא תאכלכס מרע, ורהפתי אחריסס כחרב וכרעב
 » וכדבר וכתתיס לועוס לכל ממלכות סארץ לאלה ולשמש ולסרקס ולחרסס ככל סגויס
 » אשר סדחתיס סס . תחת אשר לא שמעו א דברי כאס ס' אשר שלחתי ליחס את עברי
 » סכניאיס סשכס ושלח — ולא שמעתס כאס ס' . ואתס שמעו דבר ס' כל סגולס אשר
 » שלחתי מירושלים ככלס . כס אמר ס' לבאות אלסי ישראל אל אחאכ בן קוליס ואל
 » לדקיתו בן מעסיס סכבאיס לכס כשמי שקר סכני נותן אותס ביד ככוכדנאלר מלך
 » ככל והכס לעיניכס . ולקח מסס קללה לכל גלות יסודס אשר ככל לאמר ישימך ס'
 » כלדקיס וכאחב אשר קלס מלך ככל כאש . יען אשר עשו ככלס כישראל וינאפו את
 » כשי רעיכס וידכרו דבר כשמי שקר אשר לא כויתיס ואכני סיודע ועד כאס ס' : «
 ודברי תוכחות כאלס סיו ראויס גס לבניאי שקר שכירושלים (עיין ירמיה כ"ג י"ד) ;
 וכולס סיו מתכבאיס כשס ס' (עיין יחזקאל ס' י"ג) :

אלס דברי סכניא אל סיסודיס סגוליס ככלס, דכריס שאינס לריכיס כיאור ;
 כחקור עתס אס כסיס סדכר כחפץ ירמיה : כל אדס יודע כי דניאל ותכיריו חרפו כפסס
 למות לכלתי עכור אלסיס אחריס, ויודע ג'כ סנסיס שעל ידס כלוו ; ונכוכדנאלר
 עלמו סוכרס לסודות כי ס' « סוף אלס אלסין ומרס מלכו » (דניאל כ' מ"ז) « אלסס
 » עלאס, אתוסי כמס רכרבין ותמסווי כמס תקיפיין מלכותיס מלכות עלס ושלטכיס עס
 » דר ודר » ; ודריוש סמלך מודס מלכו » די סוף אלסס סוף וקיס לעלמין ומלכותיח
 » די לא תתחבל ושלטכיס עד סופא » : כלל סדכריס גס כחקירס דקס מן סדקס לא
 כמלא סמך עבודה ורס לא כגוליס ככלס, ולא כשכיס מן סגלות לארץ יסודס ; יותר
 מזס כדי למכוע סעס מתעות שנית אחר אל ככר, מכסינו סעס מדכריס על לכס להכדל
 מן סכסיס סכפריות ומן ילדיסן שינקו טעותן אחר עבודת האלילים וסמדכריס כלשון
 אמותס (עורא ס' ז', נחמיס ס' י"ג) :

סוף דבר

ראינו דעת אחדות ס' כזמנח סיותר קדימון כסיותה עיקר יראת איס אחר סוף
 אכרסס, עד סיותס יראת גוי קטן חלק מאלאליו שאחר גלגלי סכות סרבס נאמנו לרת
 שסוף סכחיל לסס : ראינות כי תלשה כמלריס, אורס עזו כמי משס, ונחאמלס על ידי

כל סתורות ותחקים שעשוה דת עם אחר, ותלכם לאט לאט ונפואם תוך כ"י כדורות
 שזפטוס שזופטים, וכימי דוד שתפטטה ביותר; וכימי לאזאיו כלחמם נגד דתי עמים
 עובדי אלותות סרבה עד שחלליחם ומשלם תוך מתי מספר תשבים מככל לאחיות
 אבותם, והיו עם שנית לבני על ארץ שקודש, ארץ מושב ומכון עיקר אמתו זם שפוא
 יסוד לכשרון ולישוב העולם; ומנמת כל דריושותינו אלם סיתם רק לסוכיח כי נכון
 סדר ספרים שמהם קולאנו ראיותינו וזמן חיבורם סמיוחם לכל אחד מהם: ובאמת
 אחרי כל זאת כראת לנו כי מלעד דעם זו ותפטטותם כעם הוא כ"כ לפי טעכע, שאם
 יבוא איש ויעיל ספק על אמתת סדר ספרי שקודש ועל סומן סמיוחם לחיבורם כודאי
 אינו אלא טועה, כי יקיים דבר שאין לו דמיון בקורות עם ועם, וטעותו אינה נמשכת
 כ"א מחפלו לבלתי סיות מוכרת להאמין כתורם מן שמים, ואז אין שום לסתוכת עמו
 כדברי ביבם ושפול, כי אלם יפעלו על סלב, וטעותו נמשכת מילרו סרע: כי על כן
 נקות כי דברינו אלה לא יסיו חסרי התועלת לאותם סנכנסים כנאמנות לבם לחקירות
 סדת ולא יסורו מרזונם, כסוד אדם מדבר מזיק, מתנכורת סדת על ססכתשם סמאמלת
 לבם לפרוק עלת מעל לוארם: אשרי דורנו אם יראם סתרבות מספר חוקרים
 נאמנים כאלה:

